

"Najčišći odraz božanskog bića"

Smajić, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:976490>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU**

**„NAJČIŠĆI ODRAZ BOŽANSKOG BIĆA“
MARIOLOŠKI SADRŽAJI U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI
Diplomski rad**

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivica Raguž

Studentica: Iva Smajić

Đakovo, 2016.

Sažetak

Objekt su ovoga rada četiri marijanske dogme pod vidom njihove zastupljenosti u hrvatskom pjesništvu. Osim u klasičnim lirskim pjesmama, one se pojavljuju i u drugim različitim poetskim vrstama i oblicima. Cilj rada jest otkriti koje su dogme o Djevici Mariji inspirirale hrvatske pjesnike, odnosno koje su ih više, a koje manje poetski nadahnjivale. U radu su najprije prikazani osnovni sadržaji marijanskih dogmi Crkve: o Mariji Bogorodici, zauvijek djevici, o bezgrješno začetoj i uznesenoj dušom i tijelom na nebo. Središnji dijelovi rada posvećeni su interpretaciji izabranih pjesama hrvatskih pjesnika inspiriranih pojedinom marijanskom dogmom, koje su tematsko-motivski usko vezane uz tu dogmu. U interpretaciji pjesama prožimaju se književnoteorijska i teološka analiza. Marijanska pjesma prenošena je u početku kroz pučku pobožnost da bi se kasnije počela razvijati u smjeru tradicionalno-pučkoga stvaralaštva i u literarno-umjetničkom smjeru. Istraživanje potvrđuje da su mariološki sadržaji trajno zastupljeni u općem hrvatskom pjesništvu. Gledajući četiri marijanske dogme, postaje razvidno da je najviše zastupljena dogma o Mariji Bogorodici, a najmanje dogma o njezinu uznesenju dušom i tijelom na nebo.

Ključne riječi: Blažena Djevica Marija, marijanske dogme, hrvatska religiozna književnost, marijanska poezija.

Summary

The subject of the thesis are four Marian dogmas in the light of their representation in Croatian poetry. Apart from appearing in classical lyrical poems, they are also found in other different poetic types and forms. The aim of the thesis is to discover which Marian dogmas inspired Croatian poets, in other words, which of them were more and which were less poetically inspiring. The thesis primarily presents basic contents of Marian church dogmas: on Mary Mother of God, perpetual virgin, immaculately conceived and assumed body and soul into heaven. The central parts of the thesis are dedicated to the interpretation of selected poems by Croatian poets inspired by different Marian dogmas, closely linked to the dogma by the topic and motif. The interpretation of poems permeates literary theory and theological analysis. At the beginning, Marian poems were transmitted via folk piety, and later on started developing in the direction of traditional-folk and literary-artistic creation. The research verifies the fact that mariological contents are permanently represented in general Croatian poetry. Observing four Marian dogmas, it is apparent that dogma of Mary Mother of God is the most common, and the least common one is the dogma of her Soul and Body Assumption into Heaven.

Key words: Virgin Mary, Marian dogmas, Croatian religious literature, Marian poetry.

UVOD

„Najčišći odraz božanskog bića“ citat je iz marijanskog spjeva *I pokaza se veliki znak* hrvatske pjesnikinje Anke Petričević te čini prvi dio naslova ovoga rada. Drugi dio naslova (podnaslov) otkriva objekt rada, a to su mariološki sadržaji, tj. marijanske dogme zastupljene u hrvatskoj književnosti, odnosno u hrvatskom pjesništvu. Četiri marijanske dogme važne su istine koje Crkva priznaje o Isusovoj majci, o njezinoj osobi i povijesno-spasenjskoj ulozi u djelu Kristova spasenja. Marija je oslobođena od istočnoga grijeha, ona je Majka Božja, vazda Djevica te dušom i tijelom uznesena na nebo. Sve četiri dogme otajstva su Božje milosti i nose kristološku pozadinu. Marija je od prvog trenutka svoga postojanja, još u majčinoj utrobi, oslobođena od grijeha kako bi bila dostojna biti Bogorodicom. Bog je zato na nju prožeo Kristovim spasenjem i izlio milost Duha Svetoga, da bi ju u potpunosti učinio svetom i otkupljenom na najdivniji način. Zauvijek je ostala Djevicom, a poseban Božji dar jest što je, nakon ovozemaljskog života, (već) i dušom i tijelom uznesena na nebo. U marijanskim dogmama prepoznamo i suradnički doprinos Marije iz Nazareta u djelu spasenja svijeta po njezinu sinu Isusu Kristu. Taj njezin prinos, posebno vidljiv u Marijinoj vjeri i predanju, znak je njezine suradnje s Božjom milošću, koja zato može u njezinu životu činiti velika djela (usp. Lk 1, 49).

Cilj je rada otkriti koji se mariološki sadržaji više, a koji manje ili podjednako, te s kojim naglascima i porukama kriju u riječima pjesnika hrvatske književnosti. Proučavajući marijansku književnost susrest ćemo se s pjesmama, zazivima, molitvama, molitvenim spjevovima, himnima i sonetima napisanima o Blaženoj Djevici Mariji na hrvatskom jeziku i to uglavnom na književnom jeziku, dakle štokavskom narječju. Starije pjesme, poput poznate *Šibenske molitve*, pisane su jezikom vremena i podneblja u kojem su nastale.

U radu je obrađena poezija hrvatskih književnika koji su svoju inspiraciju pronalazili u Mariji, Isusovoj majci. Važno je naglasiti da je hrvatsko pjesništvo od samih svojih početaka pa do danas prožeto likom Marije te njegovim najvažnijim teološkim shvaćanjima o njezinoj ulozi Bogorodice, njezinom djevičanskom začecu, uznesenju i majčinskim zagovorništvu pred Ocem. Možemo reći da je marijansko iskustvo u hrvatskoj književnosti stvorilo poseban dio hrvatske religiozne umjetničke poezije.

Marijanska pjesma još se od davnina najviše prenosila kroz pučku pobožnost, tj. izrasla je iz pučke tradicije, a razvijala se u dva smjera: u smjeru tradicionalno-pučkoga stvaralaštva i u literarno-umjetničkom smjeru. Treba istaknuti da dvije najpoznatije tradicionalne pučke pjesme koje su u ovom radu obrađene jesu *U se vrime godišća* i *Šibenska molitva*, utemeljene najviše na motivu Majke kao Bogorodice. Podsjećam da hrvatsku književnost od njezinih ranih vremena prate dvije glavne teme i ne postoji razdoblje u kojem bi one bile zaobiđene. Prva tema, koja je stara vjerojatno koliko je i sama književnost, jest lik žene kao majke, a druga tema, koja je podjednako pjesnike inspirirala kao i prva, jest Majka Božja, odnosno Isusova majka te Djevica Marija.

Rad se sastoji od četiri glavna dijela. Svaki dio nosi naslov po jednoj marijanskoj dogmi te je svaki još podijeljen na tri podcjeline. U prve dvije podcjeline sržno se opisuju ključni mariološki sadržaji pojedinih marijanskih dogmi. Treći podnaslov, odnosno središnja podcjelina pojedinog dijela rada donosi interpretaciju izabranih pjesama o određenoj dogmi. U interpretaciji pjesama koristit ću metode komparativne analize, odnosno primijenit će se književnoteorijska analiza usporedno s teološkom analizom marijanskih stihova.

Odabir pjesama učinjen je najviše iz antologije *Duša duše hrvatske* Nevena Jurice i Božidara Petrača, gdje se pronalazi niz značajnih marijanskih pjesama iz novije hrvatske poezije. Antologija je nastala 1988. te je to najznačajnija i najcjelovitija zbirka novije hrvatske marijanske lirike, a uz dodatni opsežan autorski komentar. Temeljno ishodište u samim počecima marijanske poezije bilo je Marijino presveto majčinstvo te uz tu tematiku usko povezan Anđelov pozdrav – Navještenje i Gospino djevičanstvo. Sljedeća najzastupljenija tema koja se izravno oslanja na prve dvije jest Bezgrješno začće i Marijino uznesenje na nebo. Nova, i sve više zastupljena tema o kojoj se piše poezija jesu Gospini blagdani i svetišta, crkve, samostani i hodočašća, liturgijske i pučke pobožnosti, kipovi, slike i umjetnička baština na kojima se nadahnjuju mnogi autori. Na kraju svoje antologije jedan od autora komentara Petrač utvrdio je šest zaokruženih tematskih cjelina u marijanskoj hrvatskoj književnosti: 1. tema Bogorodice, 2. tema djevičanstva, 3. tema Bezgrješnog začća, 4. tema Uznesenja, 5. tema većih svetišta i prošteništa, 6. tema adoracije, zahvalnosti, invocacije i prošnje. Diplomski se rad temelji na pjesmama koje su izabrane iz prve četiri tematske cjeline. Osim antologije Jurice i Petrača, uvršteni su kao nezaobilazni i ovi izvori: *Duhovna poezija, recitacije u raznim prigodama* urednika Nikole Pavičića, *Hrvatske marijanske pjesme* urednika Zdravka Kordića i *Hrvatska književnost srednjega vijeka* iz edicije Pet stoljeća hrvatske književnosti urednika Rafe Bogišića.

U mariološko dogmatskom smislu navedenih tematskih cjelina značajna je, na primjer, pjesma Ivana Trnskoga *Ave Virgo florens*¹, jedinstvena u svojem sadržaju jer kao izvore u sebi skladno i poetski funkcionalno isprepleće sve četiri dogme o Blaženoj Djevici Mariji. Ona je za pjesnika *majka neskvrnjena, čista, kad i plodi, kraljica nebesa zvijezdama okrunjena, vratarka raja, Gospa s nebesa, prosta svakog grijeha, sveta od pravijeka, prije neg se rodi*.

Pjesma je upravo snažno prožeta svim četirima dogmama stapajući ih u nedjeljivu cjelinu, upravo onako kako ih sama Marija sjedinjene utjelovljuje, što jasno pokazuju sljedeće tri katrene:

Sin ti vrijednik ne do

Niti prvog dana

Evinom grehotom

Da si okaljana.

Koju sebi obra

Da mu majkom bude,

Ne dade da na njoj

Mane joj se kude.

Nad anđelskim zborom,

Kriliš nam se čista,

Zlatna ti uz kralja

Odjeća se blista.

Ostale pjesme najčešće su tematski inspirirane jednom dogmom, a tek pokatkada u pjesmi pronalazimo istodobno motive dviju dogmi, pri čemu one obje imaju jednakovrijedan motivski status. Za svaku je od četiri marijanske dogme izdvojeno po pet pjesama u čijoj se interpretaciji nastoji proniknuti u to kako je pjesnik uobličio svoj umjetnički doživljaj mariološkog sadržaja koji ga je inspirirao, kojim se stilskim sredstvima pri tome poslužio te kako pjesma djeluje na čitatelja, kakav emocionalni i duhovni trag ostavlja u njemu.

¹ Izvor: N. JURICA, B. PETRAČ (ur.), *Duša duše hrvatske*, Biskupski ordinarijat, Mostar, 1988., str. 18.

Da bi se potkrijepile tvrdnje pri interpretaciji, kao što je vidljivo i u prethodno prikazanoj pjesmi, u radu će se citirati pojedini odabrani stihovi ili dijelovi stihova. Ako su u pitanju kraći izvadci iz pjesme, oni su u analizi uklopljeni u prozni tekst interpretacije, a kad se citiraju veće poetske cjeline, npr. cijele strofe, tada se to navodi izvorno, u stihu. Trotočje u zagradi (...) oznaka je ispuštenog dijela pjesme. Za svaku se pjesmu pri prvom njezinom navođenju, u donjoj bilješci navodi izvor iz kojega je preuzeta.

1. MARIJA BOGORODICA

1.1. Nauk Efeškog koncila

Povijesni presjek nauka Crkve o Mariji Bogorodici započet ćemo teološkim prijeporom iz 5. stoljeća. U to vrijeme bilo je teško shvatljivo, ili barem jako dvoznačno, da se jednu ženu naziva majkom Boga. Taj je Marijin naziv za neke ljude onoga vremena zvučao kao bogohuljenje. Nastojeći smiriti zahtjeve teologa i samoga puka oko imena Marijina carigradski patrijarh Nestorije odbacuje Marijin naziv Bogorodica te predlaže da se Marija nazove Kristorodicom. Zbog kristološkog razloga kojim se upućuje na jedinstvo dviju naravi – božanske i ljudske – u božanskoj osobi Isusa Krista crkveni oci i naučitelji onoga vremena radije koriste naziv Bogorodica, a ne Kristorodica. Nestorije je svojim pojmom Kristorodice htio uputiti na povezanost dviju naravi u Kristu, ali nastaje problem oko takvog naziva za Mariju jer „nije naime da se najprije od svete Djevice rodio obični čovjek i da je tek tada na njega sišla Riječ; naprotiv, on je kazao da je sjedinjen već od majčina krila na sebe uzeo tjelesno rođenje, tako da je njegovo bilo i rođenje njegovog vlastitog tijela.“²

Kako bi se smirila napetost koja je nastala oko naslova Marijina majčinstva saziva se 431. godine u Efezu treći opći sabor na kojemu je proglašeno: „da svetu Djevicu nazovu Bogorodicom, ne tako kao da bi narav Riječi, odn. njegovo boštvo, uzelo početak bivstvovanja od svete Djevice, nego jer je ona rodila sveto tijelo oživljeno razumskom dušom; s njim se Riječ sjedinila po hipostazi, i zato se za Riječ kaže da je rođena po tijelu.³ Te „tko ne prizna da je Emanuel pravi Bog i da je zbog toga sveta djevica Bogorodica (jer ona je po tijelu rodila Riječ, koja je od Boga, koja je postala tijelo), neka bude kažnjen anatemom.“⁴ „U toj se vjeroispovijesti, do danas manje-više slažu kršćani Istoka i Zapada, a priznavali su je i reformatori 16. st. [...] Bogorodicom se naziva samo zato što su Isusova ljudska i božanska narav, prema riječima četvrtoga općeg sabora u Kalcedonu 451. g. nedjeljivo i nepomiješano povezane u osobi Božjeg Sina. O tome mora voditi računa i marijanska pobožnost. Ne smije stvoriti dojam da kršćani Mariji pripisuju božanska svojstva. Vjera u njezino bogomajčinstvo

² H. DENZINGER, P. HÜNERMANN (ur.), *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređu* (dalje: DH), UPT, Đakovo, 2002., br. 250

³ DH, br. 250.

⁴ DH, br. 252.

proslava je Božje milosti koja čovjeku daje najveće moguće zajedništvo s Bogom, ali ne briše razliku između stvorenja i Stvoritelja.⁵

1.2. Teološki sadržaj dogme

Sveto pismo na jasan način predstavlja Mariju Djevicu, Josipovu zaručnicu, kao Majku Isusovu (Mk 3, 31; Lk 2, 48; Iv 2, 12; 19, 25 i dr.)

Marijino bogomajčinstvo vodi nas u samo središte kršćanstva jer nam ukazuje na otajstvo Boga i otajstvo čovjeka. Bog slobodno daruje čovjeku spas i to je Božja ničim uvjetovana ni zaslužena ljubav, a čovjek, odgovarajući na tu ljubav, ostvaruje svoju istinsku slobodu. Dvije slobode, božanska samodarivajuća i ljudska otvorena božanskome, sjedinjene su u Marijinu bogomajčinstvu.⁶

Marija slobodno prihvaća Božju ponudu, to je njezin osoban čin i tim prihvaćanjem ona postaje majkom Isusa Krista, utjelovljenog Logosa. Majčinstvo se uvijek odnosi na osobu, ovdje na božansku osobu Isusa Krista. Zato je Crkva priznaje i časti kao Bogorodicu, Majku Božju. Čin Marijina pristanka jest vrhunski domet ljudske slobode jer nosi bezgranično povjerenje u Božju riječ. Time je ona prvenstveno začela Sina svojom vjerom, a tek onda tijelom. Sve što je ovom činu prethodilo, u prvom redu Marijino bezgrješno začeeće, bilo je priprava, a Marijino uznesenje na nebo jest vrhunac ovoga događaja.

Shvaćanje Marijinog majčinstva i uopće njezine uloge u povijesti spasenja može biti dvostruko. Te pristupe možemo nazvati teološko-pastoralni i pobožno-pučki. Oba su usko povezana i međusobno ovisna. Ne treba ih razdvajati jer bi se tada mogao otvoriti prostor za opasnost da se pučka marijanska pobožnost bez teologije pretvori u nezdrave pojave obilježene lakovjernošću pretjeranog sentimentalizma, a teološke rasprave bez zrele pobožnosti završavaju u učenu razlikovanju od kojega nema velike duhovne koristi.⁷

U kršćanskoj sredini, osobito među katolicima i pravoslavicima vrlo je zastupljeno štovanje Blažene Djevice Marije. Taj se kult zasniva upravo na biblijskoj nauci i crkvenoučiteljskoj dogmi da je Marija Božja majka.

⁵ A. SCHNEIDER, *Mariologija*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2008., str. 14.

⁶ Usp. Isto, str. 14.

⁷ R. PERIĆ, Marijino materinstvo i majčinstvo Crkve, u: A. REBIĆ (ur.), *Bogorodica u hrvatskom narodu*, Zbornik radova Prvog hrvatskog mariološkog kongresa (Split, 9. i 10. 9. 1976.), KS, Zagreb, 1978., str. 81.

Marijino majčinstvo Crkva razumije u dvostrukom smislu:

- a) *Fizičko majčinstvo*. Marija je Kristova majka u fizičkom, tjelesnom vidu. Ona je stvarna Isusova majka i on je po njoj došao na svijet. Marija nije samo čovjekorodica ni kristorodica, prema nestorijanskoj terminologiji i kristologiji, nego je prava Bogorodica. Budući da Krist u isto vrijeme savršen Bog i savršen čovjek, vjerujemo i priznajemo da je Marija, začeвши po Duhu Svetome Isusovo ljudsko tijelo, njegovo čovječstvo, koje se u hipostatskoj uniji sjedinilo s božanskom naravi, postala Majkom Božjom. Dakako, Marija nije majka Isusova božanstva kao takvoga, nego samo ukoliko se druga božanska osoba utjelovila, rasla pod srcem, da tako kažemo, odgajala na njezinim rukama.⁸
- b) *Duhovno materinstvo*. Marija je svojim pristankom na majčinstvo postigla vrhunac osobne svetosti te time dospjela u najintimniju i jedinstvenu blizinu s Bogom. Bila je svjesna da je to njezin čin za druge i da se stavlja u ulogu spasenja svijeta. Postaje zora spasenja i posrednica utjelovljenja Spasitelja. Sva iščekivanja i sve nade stvorenoga svijeta i izabranog naroda za Božjom prisutnošću te izbavljenjem od grijeha i otkupljenjem ispunile su se u Marijinim riječima *neka mi bude*. „Marija je na putu spasa zajedno s ostalim ljudima, ali se njezina uloga na tom putu ipak od njihove i razlikuje. [...] Bogomajčinstvo je posve njezin i posve Božji čin. Po čemu je onda Marijin položaj na putu spasa drukčiji od ostalih? Po tome što je Marija među svim stvorenim osobama u Božjim mislima prva, Prvootkupljena. Bog je odlučio spasiti svijet utjelovljenjem svojega sina, a utjelovljenje se imalo zbiti po Marijinu slobodnom pristanku. Njezin je pristanak bio potreban da spas uopće mogne krenuti. Kad krene, ljudi će, svaki svojim osobnim pristankom, ulaziti u njegov prostor, u prostor spasa što ga je Marija za sve unaprijed otvorila. Marija je uzor spašenog čovjeka i početak spasa jer je savršeno prihvatila Božju ponudu, i to za sve ljude.“⁹

⁸ R. PERIĆ, *Marijino materinstvo i majčinstvo Crkve*, str. 81.

⁹ A. SCHNEIDER, *Mariologija*, str. 17.

1.3. Interpretacija izabranih pjesama

Za poetski prikaz dogme o Mariji Bogorodici kao izvor za odabir pjesama poslužile su ove zbirke: *Hrvatska književnost srednjega vijeka* iz edicije Pet stoljeća hrvatske književnosti (1969.) urednika R. Bogišića, *Duša duše hrvatske* (1988.) urednika N. Jurice i B. Petrača te *Hrvatske marijanske pjesme* (2006.) urednika Z. Kordića. Pri interpretaciji odabranih pjesama citirani su oni stihovi koji najbolje predočuju i potkrjepljuju tvrdnje koje su iznesene u interpretaciji, a tekst navedenih pjesama u cijelosti se donosi u poglavlju *Prilozi* na kraju ovoga rada.

Sama lirska interpretacija pjesama prije svega je usmjerena na motivsko-tematski i idejni sloj pjesme, pa se on i najviše opisuje. Prateći taj motivsko-tematski slijed u pjesmi, opisan je način na koji je dogma o Mariji Bogorodici zaokupila pjesnika, na koji joj je način pristupio, odnosno kako ju donosi i lirski interpretira. No, pri tome nije izostavljen ni opis formalnoga sloja pjesme, koji se, na primjer, odnosi na pjesnikov odabir vezanoga ili slobodnoga stiha u stvaranju pjesme. Vezani stih ogleđa se u strofičnosti i ritmičnosti pjesme, koja je izražena vrstom i rasporedom rime te dužinom, vrstom i rasporedom stiha. Suprotno tome, znamo da slobodni stih potpuno izlazi iz takvih strogih strukturnih okvira. Budući da uloga tih formalnih sredstava nije zanemariva pri izražavanju sadržaja i prenošenju osnovne poruke pjesme, u interpretaciji se i o njoj govori.

Ako se pri analizi poslužilo citiranjem samo vrlo kratkog izvotka iz pjesme, npr. jednog stiha ili dijela stiha, on je u prikaz uvršten prozno, a ako su citirani duži izvadci iz pjesme, npr. dva i više stihova ili pak cijele strofe, oni se navode stihovano, izvorno. Trotočje u zagradi označuje da je u citatu ispušten dio pjesme.

U poetskom prikazu dogme o Mariji kao Bogorodici navedena je poznata stara hrvatska pučka pjesma, pohvala Gospi te stihovi pjesnika Petra Kneževića (1702. - 1768.), Đure Arnolda (1854. – 1941.) i Side Košutić (1902. – 1965.).

Pojedine su pjesme u cijelosti posvećene dogmi o Mariji Bogorodici. Takva je pjesma Side Košutić *Bogorodici*¹⁰. Pjesmu uokviruju dvije kraće, gotovo jednake strofe – jutarnji i večernji pozdrav Mariji. U središnjoj strofi pjesnikinja autentično teološki prikazuje smrtni trenutak razapetog Krista i taj događaj ističe ponavljanjem u tri navrata u sljedećim stihovima:

¹⁰ Izvor: Z. KORDIĆ (ur.), *Hrvatske marijanske pjesme*, Gral, Široki Brijeg, 2006., str. 167.-168.

Osjen crni zavi krajinu u samrtnome

času Tvojega Sina.

(...)

A svod nije skidao crne zavjese.

(...)

A svod ne skida crne zavjese.

Poslužila se pritom biblijskom slikom zatamnjenoga nebeskog svoda tijekom Isusova raspeća. Tada je nastala tmina po svoj zemlji, sunce je nestalo (Lk 23, 44-45).

Marijino presveto bogomajčinstvo nije bilo pošteđeno doživljaja silne boli i muke te spoznaje nepravde zemaljskih životnih okvira. Unatoč tomu, prejaka bol uskratila joj vrisak i nijemo sklopila ruke, umjesto vapaja njene su oči oblile suze i nije imala prijekora za svjetinu. Umjesto riječi samo je svoj pogled uprla u Nedužnoga. Dogma o Bogorodici pod vidom Marijina stvarnog majčinstva Isusa Krista, izražena napose kroz dimenziju *majčinske žalosti*, potvrđuje se ovdje izražavanjem odnosa Majke u najvećoj boli i njezina Sina u trenutku njegova umiranja:

Prejaki bol Ti vrisak uskrati i ruke

majke sklopi nijemo.

Umjesto vapaja – oči Tvoje suze obliju

i pogled zaustavi gore.

A svod nije skidao crne zavjese.

Majko osamljena, što gledaš gore?

Majko pretiha, što gledaš gore?

Sveta Majko razapetog Sina, zar ništa

od prekora nemaš za svjetinu, što sad

Te okruži do nogu Nedužnoga?

Unatoč tome što je u trenutku anđelova navještenja Marija postala svjesna da će roditi Sina Božjega, nije mogla niti zamisliti kakvu će majčinsku bol jednoga dana pretrpjeti radi svojega djeteta. Pjesnikinja je začuđena što Marija ne traži utjehu za svoju bol u ovozemaljskome izražavajući prijekor prema svjetini, nego stalno upire pogled prema nebu, pa to ističe ponovljenim upitnim rečenicama. Tim pjesničkim postupkom naglašava se Marijina (trajna) okrenutost k Nebu, odakle joj i jedino može stići utjeha i spasonosni odgovor, što potvrđuju stihovi:

*O, sveta majko, kad si sukobila oči svoje
s pogledom Oca, i Sina vidje osmiješena Bogom!*

U pučkoj pjesmi *U se vrijeme godišta*¹¹ već se u prvoj strofi navodi da je Marija Kristova majka u fizičkom, dakle tjelesnom pogledu. Čitamo to u stihovima:

*U se vrijeme godišta
Mir se svijetu naviješta;
Porodjenje djetića
Od Djevice Marije.*

Osim naviještanja toga događaja, kasnije se u pjesmi spominje da je Sin rođen od Djevice Marije i taj se događaj slavi stihovima:

*Svako svijeta stvorenje
Sad ima veselje,
Božje štujuć' rođenje
Od djevice Marije.*

*Oci u Limbu pjevaše
Kad te glase slušaše
Da Bog rođen bijaše
Od djevice Marije.*

Pjesma drugačijeg karaktera od ostalih je tzv. *Šibenska molitva*¹², koja potječe iz 14. stoljeća. Ovdje možemo govoriti o nekoj vrsti litanija ili zanosnih pohvala Mariji. Šibenska molitva dobila je naziv po svom nalazištu, franjevačkom samostanu u Šibeniku. Originalno ime ove pjesme je na latinskom i glasi *Oracio pulcra et devota ad beatam virginem Mariam*, tj. lijepa i pobožna molitva Blaženoj Djevici Mariji. Pohvale Gospi su pisane u stilu talijanskih lauda tzv. flagelanata ili disciplinanata 13.-14. stoljeća u ritmičkoj, recitativnoj

¹¹ Izvor: Z. KORDIĆ (ur.), *Hrvatske marijanske pjesme*, str. 32.-35.

¹² Izvor: V. ŠTEFANIĆ i sur. (ur.), *Hrvatska književnost srednjega vijeka*, u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, Matica hrvatska i Zora, Zagreb, 1969., str. 374.-376.

prozi u kojoj se pojedini stavci ili zazivi završavaju rimom, pa makar i nepravilnom.¹³ Pohvale je latinicom napisao jedan franjevac iz Dalmacije za kojeg se smatralo da i nije baš dobro znao hrvatski, pa se pretpostavlja da se zato nalaze pojedine latinske riječi u pjesmi i da je zato tekst ponegdje teško razumjeti. Jezik teksta je narodni, pretežito čakavsko-ikavskih osobina.¹⁴

Iako *Pohvala Gospi* nije pisana klasičnim vezanim, nego tzv. sintagmatičkim stihom, tj. broj slogova u stihu nije unaprijed zadan, u njoj se stihovi ipak rimuju. U prvom, najvećem dijelu pjesme rimu tvore glagolske imenice koje izriču najveću pohvalu Gospi: *okripljen'je, saznan'je, urešen'je, počten'je, tvoren'je, obnovljen'je, potvrjen'je, obsijan'je*. S druge strane, u nastavku pohvale stihovi završavaju rimovanim epitetima koji izražavaju slabosti svakog od nas običnih vjernika: *nevoljnih, žalostnih, grišnih, slabih, nemoćnih, želećih, devotih*.

U pohvali se u tri navrata autor poslužio veličajućim uskličnim obraćanjima Djevici Mariji u kojima se ujedno iznose i sve marijanske dogme. Pjesma započinje prvim obraćanjem u kojem se upućuje na dogmu o Marijinu uznesenju na nebo: „*O blažena, o prislavna, o presvitla svrhu vsih blaženih, bogom živim uzvišena, vsimi božjim dari urešena. O prislavna prije vsega vika, Bogom živim zbrana, o umiljena divo Marije!*“¹⁵

U drugom se obraćanju ističu sve četiri dogme: „*O blažena, o prosvećena, o umiljena, o pričista divo Marije, mati sina božja! O cesarice nebeska, o kraljice višnja!*“¹⁶

Posljednje obraćanje završava dogmam o Marijinu bezgrješnom začecu i trajnom djevičanstvu: „*O blažena, o prosvećenja, o umiljena, o pričista divo Marije!*“¹⁷ Između tih obraćanja svi ostali stavci, beziznimno, započinju vokativom *Gospoje* nakon kojega se čitavim nizom afirmativnih rečenica najcjelovitije karakterizira njezina bit.

U nastavku ovoga molitveno–pjesničkoga ostvaraja autor izriče Mariji daljnje hvale u vezu s njenim rađanjem Sina Božjega koji povezujemo uz dogmu o Mariji Bogorodici:

Moli za nas i vas pulk karstjanski Sina Božja, Sina tvoga,

Ki se prije sega vika od Boga Oca – id est a patre – na nebesih brez matere

¹³ V. ŠTEFANIĆ i sur. (ur.), *Hrvatska književnost srednjega vijeka*, str. 374.

¹⁴ Usp. Isto.

¹⁵ Usp. Isto, str. 374.-375.

¹⁶ Usp. Isto, str. 376.

¹⁷ Usp. Isto.

*rodil, od njega se ni nigdar razdilil, v jedinstvi Svetoga
 Duha s Bogom Ocem vazda pribival, voljov Boga oca [po] Svetom
 Dusi v tvoje blaženo tilo se je vputil. S onov blaženov pultev [v]
 prisvečeni v teli v tom devet miseci pribival Bog vični,
 jisti, človik živi, pravi, vrimenni. Na konci deveta miseca
 bog se i človik se rodil s onovje blaženo[v]je pultev pričiste beate Marije virginis.¹⁸*

Pjesma **Bogorodici**¹⁹ Đure Arnolda spjevana je u deset unakrsno rimovanih katrena i podijeljena u tri cjeline. U prvoj cjelini pjesnik donosi sliku nasmiješene Bogorodice koja u krilu njiše svoga novorođena Sina. No unatoč toj idiličnoj slici Bogomajke i maloga Isusa, pjesnik se odmah pita:

*Ali čemu suza krupna
 U očima tvojim blista?*

I potom odgovara novim pitanjima:

*Je l' od sreće, majko sveta,
 Što te Njime Bog obdari?
 Il od bola – što ga vidiš,
 Gdje na križu već krvvari?*

Izbjegavajući patetično i kičeno slavljenje lika Marije kao Bogorodice, kakvo često pronalazimo u marijanskoj poeziji, pjesnik ističe svoj osobni doživljaj majke Marije prepoznavši i nagovijestivši u njezinoj suzi Isusovu muku i smrt na križu, što ovu pjesmu čini motivski potpuno drukčijom od ostalih tematski sličnih. Pjesnik se klanja toj suzi majčinske sreće, ali cjeliva tu suzu neminovnog njezinog majčinskog bola jer ju oboje „*podjednako časti diljem zemskog dola*“.

¹⁸ D. MALIĆ, Šibenska molitva (filološka monografija), u: *Rasprave Instituta za jezik*, knj. 2, JAZU, Zagreb, 1973.; V. ŠTEFANIĆ (ur.), *Hrvatska književnost srednjega vijeka*, str. 374.-376. Također: <http://hjp.novi-liber.hr/?show=povijest&chapter=05-sibenska> (pristup: 26. 5. 2015.).

¹⁹ Izvor: N. JURICA, B. PETRAČ (ur.), *Duša duše hrvatske*, str. 29.-30.

Preostala dva dijela pjesme donose pjesnikove molitve i utjecanja Bogorodici da se zauzme za njega i za cijeli ljudski rod. Pri tome se pjesnik služi i teološkim izričajima:

Da si zdravo, Bogorotko,

(...)

Satri legla one zmije,

Što nas nekoć liši raja;

Ali i molitvenim obraćanjem:

Ne uskrati, majko Spasa,

Ovu slast ni mojoj duši –

U molitvi kad se vrućoj

Na podnožju tvome skruši.

Pjesma *Majki prislatkoj Divici Mariji*²⁰ potpuno opravdava atribute pridodane imenu njezina autora fra Petra Kneževića. Smatraju ga prvim velikim pjesnikom štovateljem Gospe Sinjske, kojoj je uglavnom posvećivao svoje stihove, stoga ga nazivaju i velikim Gospinim pjesnikom, što i sam potvrđuje početnim stihovima navedene pjesme:

Ne mogu se nasititi,

Od Marije besiditi (...)

U navedenoj pjesmi služi se katrenama s osmeračkom strukturom stiha, a izraz mu je pod utjecajem narodne predaje, jako blizak narodnom pripovijedanju, jednostavan i pitak. Knežević pjesmu nastavlja ispovjedno, pokornički:

Premda jesam grišnik hudi

I najgori od svih ljudi.

A dalje se služi izrazom gotovo u maniri hrvatskih petrarkista, smatrajući se nedostojnim pjevati o svojem poetskom idealu:

²⁰ Izvor: N. PAVIČIĆ, *Duhovna poezija, recitacije u raznim prigodama*, UPT, Đakovo, 1996., str. 95.

*Nju hvaliti sve nastojim,
Al se s druge strane bojim
Da joj nisam ugodio,
Jer hvaleć ju slab sam bio.*

No usprkos svojoj ljudskoj slabosti i nedostojnosti, pjesnik je svjestan Marijine milostivosti, toga da će u njoj i najteži grješnik moći naći utjehu, pomoćnicu i zagovornicu - upravo zato jer je ona Majka:

*Al pak opet, jer je Mati
Želju ne će neprijati,
Buduć Mater ljubezniva,
Buduć Mater milostiva.*

I tek tada, nakon tako dugačkog invokacijskog dijela, slijedi njegovo izravno obraćanje Mariji u kojemu će se osloniti na dogmu o Bogorodici. Ne izostaje ni hvalospjevni sadržaj i ton, tipičan za marijansku poeziju:

*Primi dobro srce moje,
Jer ti hvale dat željno je.*

No ne zaustavlja se samo na razini osobnog štovanja njezina lika:

*Željno da te vas svit štuje,
I ljubav ti pokazuje.*

Da bi pojačao iskaz svojega pouzdanja u nju te svoj zaziv, poslužio se upitnom formom upućenom Majci, a koja otvoreno sugerira jedino pozitivan Marijin „odgovor“:

*Ako ti nas ne obraniš,
Ne uščuvaš i sahraniš,
Tko će drugi igda moći
U potrebi nas pomoći?*

A njezina moć zagovora, svijest da upravo ona može isprositi, i jest iskazana dogmom da je Majka Sina. Upravo u dogmi pjesnik traži i pronalazi sigurnost i razlog za svoju uvjerenost u Bogorodičinu obranu i nebesku zaštitu:

*Tebi tvoj Sin sve će dati
Štogođ budeš ti pitati,
Jer On znade, kako mati
Imade se poštovati.*

2. MARIJA ZAUVIJEK DJEVICA

2.1. Proglašenje dogme o Marijinu trajnom djevičanstvu

Crkva vjeruje da je Božji Sin rođen od Marije Djevice. No za vrijeme prosvjetiteljstva pojavljuje se snažna kritika tog uvjerenja. Oni u djevičanstvu više ne vide stvarnu i teološku vrijednost, nego ostatak preživjeloga neprijateljskog stava prema tijelu i tjelesnom životu. Po tome su onda prosuđivali i govor o Marijinom djevičanstvu pa tako u biblijskim izvještajima o Isusovom djevičanskom začecu vide legendu ili mit koji, dakako, nema povijesno, nego simboličko značenje.²¹

Sveto pismo objavljuje da je Marija začela svoga Sina po Duhu Svetom, tj. djevičanski iz čega Crkva izvlači zaključak da je i Marijin cijeli život bio takav, osjenjen Duhom Svetim, tj. djevičanski.²² Prvi učiteljski govor o Marijinom djevičanstvu bio je na II. carigradskom koncilu 553. godine te ovaj koncil naziva (ali službeno ne proglašava) Mariju vazda Djevicom.²³ Dogmu o Marijinu trajnom djevičanstvu, nakon Lateranske sinode, proglasit će svojom vlašću papa Martin I.: „Tko zaista i u skladu s istinom, prema svetim ocima, ne ispovijeda da je sveta i uvijek djevica i bezgrješna Marija Bogorodica, budući da je zaista i uistinu nepovrijeđeno rodila samog Boga, Riječ, koji je rođen od Boga Oca prije svih vjekova, (pošto ga je) na kraju vremena, bez (muškog) sjemena začela po Duhu Svetom, a da je njezino djevičanstvo i nakon poroda ostalo nerazoreno, neka bude osuđen.“²⁴

U ovoj definiciji pojam djevičanstva tumači se na način da je Marija začela bez ljudskog sjemena i rodila bez povrede svoga djevičanstva koje ostaje netaknuto i poslije poroda.²⁵ Marijino djevičanstvo potvrdio je i III. carigradski koncil 691. godine, sabor u Vienni 1312. te sabor u Firenci 1442. godine, dok je Marijino trajno djevičanstvo potvrđeno, između ostalih sabora, na IV. lateranskom saboru 1215. godine, II. lionskom saboru 1274. godine kao i na zadnjem, II. vatikanskom.

²¹ Usp. A. SCHNEIDER, *Mariologija*, str. 18.

²² Usp. Isto, str. 24.

²³ DH, br. 427.

²⁴ DH, br. 503.

²⁵ Usp. J. GALOT, *Mariologija. Bog i žena – Marija u spasenjskom djelu*, UPT, Đakovo, 2001., str. 125.-126.

2.2. Teološki sadržaj dogme

Marija je posve Božja, ona živi u istinskom i potpunom predanju Bogu. Marija prije anđelova navještenja nije mogla znati kojim će ju putem Bog odvesti, a to vidimo iz njezina pitanja: „Kako će to biti kada ja muža ne poznajem“ (Lk 1, 34). Marija je vjerna učenica koja je spremna odreći se sebe do kraja, ali svjesna da tim odricanjem postaje potpuno i u svemu Božja, posve predana njegovu naumu spasenja svoga naroda. U suradnju s Božjim naumom spasenja Marija ulazi posve slobodno i čitavim svojim bićem, i svojom dušom i svojim tijelom.²⁶ „U isto je vrijeme upravo tu slobodu primila od Boga kao dar. Po tome je Marija savršeni *primalac Duha* kao što je Isus savršeni *nosilac Duha*. Na Mariju silazi onaj isti Duh (usp. Lk 1, 35), koji na Isusu počiva u punini i stanuje u njemu (usp. Lk 4, 18; Iz 11, 2; 61, 1). Njezino je djevičansko savršeno uzor čovjekove suradnje u djelu spasa.“²⁷

Kada se govori o Marijinom djevičanstvu nužno ga treba prihvatiti u ove tri etape:

- a) *Djevičanstvo prije porođaja, tj. u Marijinom začeću (virginitas ante partum)*: ovdje se jasno ističe nadnaravno samoobjavljivanje Božje riječi u konkretnu ljudsku narav bez ljudskog sjemena.²⁸ Isus je pravi Bog i pravi čovjek, on je utjelovljeni Logos i zato teološki gledano kada govorimo o Josipu ne možemo reći da je on Isusov tjelesni otac jer bi to značilo da je Krist u svom začetku bio čovjek. Tako princip egzistencije ne bi bio samo Otac već čovjek, a Božje djelovanje u Kristu bilo bi posredno. Pojam „djevica“ upotrebljava se u svom najosnovnijem obliku. Govori se o uzdržavanju od spolnih čina, djevičanstvo u fizičkom smislu i djevičansko začeće po kojem se za Isusa kaže da je „rođen od Marije Djevice“. Neki noviji pokušaji tumačenja Marijina djevičanstva ne odgovaraju objavljenoj istini jer žele isključiti ono što je bitno za djevičanstvo, a to je tjelesna stvarnost. Naravno da djevičanstvo nije samo uzdržavanje od spolnog odnosa već sadrži i moralni stav, tj. imati volju i želju koja je nadahnuta privrženošću Bogu. Tako i to svojstvo da je Marija djevica uključuje moralnu plemenitost jer je značajna za djevičanstvo. Kad se govori o Marijinom začeću znamo već da ono isključuje spolno sjedinjenje pa tako možemo reći da se ovo začeće u potpunosti razlikuje od svih onih začeća u Starome zavjetu koja su predstavljena kao božanski dar nekoj neplodnoj ženi, dar, dakle, koji otklanja neku zapreku. Djelom

²⁶ Usp. A. SCHNEIDER, *Mariologija*, str. 23.-24.

²⁷ Isto, str. 24.

²⁸ Usp. N. IKIĆ, *Kompendij katoličke pneumatologije, mariologije i eshatologije*, Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2011., str. 133.

Duha Svetoga Marija je postala plodna i sačuvana u svome djevičanstvu.²⁹ Premda je Isus začet djevičanski, nadnaravnim utjecajem, bez sudjelovanja zemaljskog oca, on se u Marijinoj utrobi razvijao i rastao po prirodnim zakonima. Marija je nosila Isusa devet mjeseci kao i sve ostale majke svoju djecu.³⁰ Sv. Augustin kaže, kako smo prethodno ustvrdili, da je Marija Isusa „*prius mente quam ventreconcepit – začela prije u duši nego u utrobi*, dakle, vjerom – *fide*.”³¹ Marijino djevičansko začeće pripada u tajnu utjelovljenja iako se ne može reći da je ono bilo bezuvjetno nužno za tu tajnu. Utjelovljenje bi bilo moguće i s običnim ljudskim rođenjem, a ovako postoji i neki sklad između djevičanskog rođenja i utjelovljenja Sina Božjega.

- b) *Djevičanstvo u porođaju (virginitas in partu)*: Marijin je porod zahvatio nju kao osobu u cijelosti, to je čin čitave njezine osobe, jer u Djevici ne postoji niti jedan dio koji nije prožet spasenjem. Porod za Mariju nije bio čin u kojem se ona osjećala napušteno, nemoćno već je bio čin potpunog odnosa s Bogom. Ona je djevica u porodu i to po milosti potpunog predanja Bogu. „Rodila je svoga Sina djevičanski, ne samo zato što ga je djevičanski začela, ni zato što bi taj porođaj bio obilježen čudesnim tjelesnim pojedinostima, nego zato što je on na razini njezine osobnosti čudesan, tj. posve usmjeren na Boga, prožet bezuvjetnim predanjem Božjoj volji.”³²
- c) *Djevičanstvo poslije porođaja (virginitas post partum)*: Marijino potpuno predanje Bogu odredilo je njezin cijeli život budući da je čovjekom rodila Boga, spasenje ju je zahvatilo trajno i u cijelosti. Njezino predanje nije usputno nego potpuno. Bit Marijina trajnoga djevičanstva jest u vjernosti. Ona je živjela potpuni djevičanski način života. „Marijino doživotno djevičanstvo ima dubok teološki smisao obasjava Božje putove s čovjekom. [...] Marija je poslije anđelova navještenja i svojega odgovora '*neka mi bude po tvojoj riječi*' (usp. Lk 1, 38) stupila u neposrednu osobnu vezu s Bogom. Nezamislivo je da nakon Isusova rođenja na sve to stavi točku i započne novo razdoblje osobne isključive pripadnosti čovjeku. Budući da je isključivo pripadala Bogu, ona više ne može čovjeka, kojemu bi isključivo pripadala, doživljavati kao stubu prema Bogu. [...] Marijina isključiva pripadnost Bogu nije njezina privatna stvar. Njezinim djevičanstvom počinje veliko razdoblje nove, potpune, pripadnosti

²⁹ Usp. J. GALOT, *Mariologija*, str. 123.-126.

³⁰ V. KOŠIĆ, *Marija, Majka Sina Božjega*, KS, Zagreb, 2003., str. 29.

³¹ Isto.

³² A. SCHNEIDER, *Mariologija*, str. 25.

čitavoga čovječanstva Bogu. U toj povijesti Marija je raskrižje, početak. Njezino je djevičanstvo znak i putokaz.³³

2.3. Interpretacija izabranih pjesama

Za poetski prikaz dogme o Mariji zauvijek Djevici kao izvor za odabir pjesama poslužile su ove zbirke: *Duhovna poezija, recitacije u raznim prigodama* (1996.) urednika N. Pavičića, *Biserje sv. Ante* (1993.) te *Duša duše hrvatske* (1988.) urednika N. Jurice i B. Petrača. Metodološki se u interpretaciji slijedio jednak postupak kao u prethodnoj dogmi. U poetskom prikazu dogme o Mariji kao zauvijek Djevici navedena je jedna antifona te pjesme pjesnika Tome Babića (1680. – 1750.), Ivana Despota (1851. – 1886.) i Mate Blaškovića (1896.-1974.).

Pjesma *Verši od začeca B. D. Marije*³⁴, Tome Babića pripada marijanskoj molitvenoj lirici. Pjesmu čine dvije kitice, a pisana je ikavskim govorom (*nigdi, lipa, utiče, stiće, pričistoj, pivajte itd.*). U prvih šest stihova slavi se Gospa i njezina veličina. Dogma se najavljuje već u naslovu, a u jedanaestom stihu se potom spominje riječima *i prečistoj još Divici*. Također spominjanje dogme može se pronaći i u drugoj kitici u četrnaestom stihu u riječima *Slavnoj Divi hvalu dajte*. U drugoj kitici od šesnaestog do dvadeset i drugoga stiha o Blaženoj Djevici Mariji govori se da je: *Divica plemenita, ružica zlamenita, studenac vode žive, slavna Diva, Divica uzorita, kraljica plemenita*. Pjesnik nas poziva da zajedno s njim pjevamo pohvalu Gospi, a nju moli da pusti na nas zrake milosti, tj. da bude milosrdna prema nama, što možemo primjetiti i u riječima: *sužanjstvo nas svako prođe, (...) izbavi nas od žalosti; i prosi nam oproštenje*. Prva se kitica sastoji od dvanaest stihova, a druga od osamnaest. U pjesmi je zastupljena parna rima, odnosno vežu se dva uzastopna stiha (*dike – slike, sva kolika – prevelika, prilike – sve vike itd.*), što pjesmi daje posebnu melodičnost.

U *Biserju sv. Ante*³⁵ nalazi se i *Antifona Bl. Djevice Marije* spjevana u tri strofe s rimovanim parnim osmeračkim stihovima. Prva strofa veliča Mariju riječima:

Slavna Majko Spasitelja,

Rajska dveri milostivna,

³³ A. SCHNEIDER, *Mariologija*, str. 28.-29.

³⁴ Izvor: N. PAVIČIĆ, *Duhovna poezija, recitacije u raznim prigodama*, str. 93.

³⁵ Izvor: *Biserje sv. Ante*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 1993., str. 223.

U drugoj strofi zaziva se njezina pomoć grješnom, *palom svijetu, koji želi ozdravljenje*. Treća strofa upućuje na evanđeoski događaj pozdrava anđela Gabrijela Djevici Mariji. Kada je čula taj pozdrav, tada je „Vječna Riječ sišla u svijet, utjelovila se u našoj povijesti i postala čovjekom“³⁶ i donijela nam život svima. Marija je Kristova djevičanska majka, zato je njezina uloga izuzetna, jedinstvena jer *Djevom začē, Djevom osta* te se tim stihom u završnom dijelu pjesme posebno naglašava dogma.

Pjesma Ivana Despota *Djevici*³⁷ hvalospjev je majci-djevici. Veličina Marijina djevičanstava istaknuta je već u prvom stihu epitetom *prečista majko-djevo*, a nastavlja se i u četvrtoj strofi pjesnikovim obraćanjem:

Mati slatka, neskrvnjena

Rajskog cvijeta...

Poput Eve, i Marija je izabrana da bude bezgrješna od svoga početka, a pjesnik ističe njezinu ulogu nove Eve, kako joj ime kaže, one koja daje život – majke živih koja će, za razliku od Eve, svojim poslušom sebi i cijelom ljudskom rodu donijeti spasenje. Ono što je djevica Eva vezala po nevjeri, to je djevica Marija razriješila po vjeri, kao što kaže sv. Irenej.

Slavljenice svih vijekova,

Majko draga,

Izabrana Evo nova,

Djevo blaga...

Pred neg Vječni nebom osu

Zvijezde jasne,

Tvog imena Slavu prosu

Pjesni glasne...

U nastavku pjesme Despot Bogorodičino djevičanstvo izražava simbolikom bijele boje slaveći ga stihovima:

³⁶ D. ŠIMUNDŽA, *Gospa u hrvatskoj književnosti*, u: *Crkva u svijetu*, 34 (1999.) 3, str. 336.

³⁷ Izvor: N. JURICA, B. PETRAČ (ur.), *Duša duše hrvatske*, str. 27.-28.

Pjesan slave bijelom cvijetu

Vjekocvatnom.

(...)

O prebijeli nježni lijere.

Pjesma je spjevana vezanim stihom u deset unakrsno rimovanih katrena u kojima se pravilno izmjenjuju osmerci i četverci.

Mate Blašković u pjesmi *Stella vespertina*³⁸ slavi čistoću i veličinu Djevice Marije kozmički ju uspoređujući s večernjom zvijezdom. Pomnim izborom leksika kojim će prikazati svu njezinu nezemaljsku osobnost izražava vlastiti, jedinstveni pjesnički doživljaj njezina djevičanskog bića. Osim u leksiku, pjesnik ju idealizira i atmosferom prostora i vremena u koje ju smješta. A taj je prostor *zelena svila nebosklona, kristalni svod i zapad*, a vrijeme upravo jedinstveno i idealno da istakne sav sjaj njezine čistoće i veličine: *suton kada gasnu boje, sini nam pred mrak, dok zvona zvijezdu od Jakova zdrave, Večernjice sjajna.*

Njezinu čistoću djevičanstva u više navrata uspoređuje s najvrjednijim draguljem: *...jer tako je čista, / da se kao alem na zapadu blista*, stoga ju pjesnik naziva večernjom zvijezdom - *Stella vespertina*. Iako ju drugi zovu Venerom – planetom koji se sa Zemlje vidi kao blistava jutarnja ili večernja zvijezda, zvijezda Danica, Večernjica,³⁹ njegova lirska senzibilnost odabire mnogo poetičnije ime za onu koja *ko kraljica, na prijestolju sjedi / od njezina sjaja sjaj zvjezdica blijedi.*

S izrazitom lakoćom u tri strofe ove pjesme oslikava večernji lik Djevice, uprizorujući ju svečanim, ali nimalo stereotipno ukalupljenim, već gotovo lepršavim ritmom, što pjesnik postiže odabirom gotovo slobodnoga stiha, s tek po nekoliko rimovanih završetaka koji melodiozno pridonose idiličnosti toga večernjeg prizora.

Pjesma završava pjesnikovim zazivom u suton moleći Djevicu za svjetlo u ljudskom mraku i kaosu teških vremena:

Baci pramen zraka u naše pučine

I pokaži stazu usred ove tmine

³⁸ Izvor: N. JURICA, B. PETRAČ (ur.), *Duša duše hrvatske*, str. 128.

³⁹ B. KLAIĆ, *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1985.

3. MARIJA BEZGRJEŠNO ZAČETA

3. 1. Dogma o Bezgrješnom začecu BDM

Kada govorimo o dogmi Bezgrješnog začeca nemamo direktnih biblijskih navoda nego gledamo prvenstveno cjelinu objave, analogiju vjere i refleksiju Crkve.⁴⁰ Pitanje koje se krije iza ove dogme i o kojem su mnogi raspravljali jest da li je Marija bezgrješno rođena ili začeta, je li očuvana ili očišćena od istočnoga grijeha. U 13. stoljeću postojala je važna teološka rasprava između franjevac (*makulisti*), koji su zastupali bezgrješno začecu Blažene Djevice Marije i dominikanaca (*imakulisti*) koji su ga osporavali, ali bez sumnje u Marijinu svetost. „Problem je, doista, kako je onda Marija – ako je bez istočnoga grijeha začeta – otkupljena? Duns Scott je dao rješenje: Božje predznanje. Tj. Bog je znao da će Marija roditi Sina Božjega i izuzeo je od grijeha otkupljenjem koje će Isus tek učiniti. Tako se kaže da je Marija – *praeredempta*, tj. *unaprijed otkupljena!* [...] i da je Marija '*preočuvana*', odnosno, '*unaprijed očuvana*' od istočnoga grijeha.“⁴¹

Pio IX. bulom *Ineffabilis Deus*, 8. prosinca 1854., definira dogmu Katoličke Crkve o Bezgrješnom začecu Blažene Djevice Marije: „Na čast svetog i nedjeljivog Trojstva, na diku i ukras Djevice Bogorodice, na uzvišenje katoličke vjere i na dobrobit kršćanske religije, autoritetom Gospodina našega Isusa Krista, blaženih apostola Petra i Pavla i našim, izjavljujemo, objavljujemo i definiramo da je učenje koje drži da je blažena Djevica Marija, u prvom času svoga začeca, po posebnoj milosti i povlastici svemogućega Boga, predviđajući zasluge Isusa Krista Spasitelja ljudskoga roda, bila očuvana neokaljanom od svake ljage izvornog grijeha, od Boga objavljeno, te ga zbog toga svi vjernici moraju čvrsto i postojano vjerovati.“⁴²

Istaknimo važnije dijelove definicije: a) „*U pravom času svoga začeca*“: ovaj dio definicije ne govori o ulijevanju duše u tijelo, nego o sačuvanju u prvom trenutku njezina začeca. Bula se ograničava na izjavu da je Marijina osoba sačuvana od prvog trenutka svojega života od istočnoga grijeha, od prvog trenutka postojanja njezine duše. b) „*Očuvana neokaljanom od svake ljage izvornog grijeha*“: ističe se netaknutost koja se veže uz grijeh, ali ne i uz požudu. Tridentski sabor izriče da požuda nije grijeh pa tako Marija zahvaljujući

⁴⁰ Usp. N. IKIĆ, *Kompendij katoličke pneumatologije, mariologije i eshatologije*, str. 136.

⁴¹ V. KOŠIĆ, *Marija, Majka Sina Božjega*, str. 37.

⁴² DH, br. 2803.

božanskom zahvatu nije ugrožena istočnim grijehom. c) „*Po posebnoj milosti i povlastici svemogućega Boga*“: milost u ovom kontekstu označava božansku naklonost koja ne prati svakog čovjeka. Povlastica se mora shvatit u širem smislu prava i posebne naklonosti koja se ne daje drugima jer je jedincata/osobita. d) „*Predviđajući zasluge Isusa Krista Spasitelja ljudskoga roda*“: to što je Marija dobila takvu povlasticu duguje ju zaslugama Isusa Krista. Važno je naglasiti da je Mariju Krist otkupio. Očito je slavlje milosti Svevišnjega, tajna milosti koja vlada ekonomijom spasenja. e) „*Učenje od Boga objavljeno*“: nauk o Bezgrešnom začecu jasno pokazuje da svi vjernici moraju vjerovati u njega čvrsto i trajno.⁴³

3.2. Teološki sadržaj dogme

„Božja odluka da ljudsko biće učini Majkom Otkupitelja, utjelovljenog Boga, najveća je milost što je Bog može dati stvorenju. [...] Marija je njome obdarena, a to znači da je najsvršenije otkupljena – Prvootkupljena.“⁴⁴ Odluka o Marijinom otkupljenju u Bogu Ocu prisutna je oduvijek. Ta se Božja odluka u vremenu polako ostvaruje i postupno objavljuje, a započinje Marijinim bezgrješnim začecom. Kao i sva druga ljudska djeca Marija je začeta iz bračne ljubavi svojih roditelja.

Marija od početaka ima posebnu ulogu u povijesti spasenja i posebno se isticala njezina svetost, ali joj se nije odmah pripisivala odlika bezgrješnosti. Marija je sveta, neokaljana, presveta, čista i bez ljage, ali je svim ljudima potrebno otkupljenje jer nema ni milosti ni spasenja bez Isusa Krista Otkupitelja što se odnosi i na Mariju. Iako se prihvaćala Marijina osobna svetost, nije se uspijevalo vidjeti na koji je način otkupljena budući da nije bila podložna istočnom grijehu niti jednog trenutka. Zastupati Marijino bezgrješno začecu značilo je zahtijevati izuzetak od dogme da je za spasenje apsolutno potrebna milost Isusa Krista.⁴⁵ Zato je bilo potrebno pričekati razvoj soteriološko-antropoloških spoznaja koje su omogućile uvid u ovu objavljenu istinu Crkve.

Marija je „*milosti puna*“ (Lk 1, 28). Ovaj izraz dolazi od grčkog participa *kecharitômenē* koji je oznaka za onu koja je obdarena ili ispunjena milošću. Anđeo tim riječima pozdravlja

⁴³ Usp. D. ARAČIĆ, Simboličko značenje marioloških dogmi, u: H. G. JURIŠIĆ (ur.), *Zbornik „Ancilla Domini – službenica Gospodnja“ u čast fra Pavla Melade*, Zbornik „Kačić“, sv. XXXII.-XXXIII., Hrvatski mariološki institut, Split, 2000.-2001., str. 192.-195.

⁴⁴ A. SCHNEIDER, *Mariologija*, str. 29.

⁴⁵ S. ČOVO, Uz 150. obljetnicu dogme o Bezgrješnom Začecu BDM, u: *Služba Božja*, 44 (2004.) 4, str. 58.-59.

Mariju kao da je to njezino pravo ime, ali se ustvari radi o svojstvu koje je pripisano samo njoj i to ju razlikuje od drugih ljudi. Jedincat naslov za jedincatu povlasticu.

Grčka riječ *kecharitômenē* upotrebljavala se u Starome zavjetu za žene koje su fizičke dražesti i tjelesne ljepote dok se anđeoski pozdrav Mariji odnosi samo na duhovnu ljepotu, tj. radi se o ljepoti u Božjim očima. Ta milost koja joj je darovana od Boga postoji i prije njezina prihvaćanja majčinstva, a to možemo primijetiti kod anđelovog pozdrava Mariji jer ju naziva „milosti punom“. Ovdje se radi o trajnom i nadnaravnom svojstvu koje dobiva određena osoba zahvaljujući božanskoj naklonosti. Marija prima posvetnu milost, ali ona tim darom nije pošteđena od boli i patnje. Bolno je osjećala razdor između Božje naklonosti koju je nosila u sebi i svoje grešne okoline. Njezin cijeli život bio je pun tjeskobe i razočarenja, ali i predanja Bogu. Dar cjelovitosti ili slobode od neuredne požude koji je imao čovjek prije pada u istočni grijeh, ima Isus, ali i Marija, samo njih dvoje.⁴⁶ „Bezgrješno začeće simbol je savršena susreta između Stvoritelja i stvorenja. Ono je stvaranje zajedništva i sklada koji su postojali prije razdora, ako se grijeh shvati kao prekid zajedništva i rana jedinstva.“⁴⁷

Marija je svoj čitavi život bila bez osobnih grijeha, a to je novi Božji dar nakon dara bezgrješnog začeća. U tom novom Božjem daru dolazi do izražaja savršena suradnja Marije s Božjom milosti. Marija je po svom bezgrješnom začeću uzor zdravog čovječstva. Usmjerena je prema Kristu, Kristu suobličena i s njime povezana u djelu spasa. Takav oblik otkupljena nije Mariju naknadno oslobodio, nego unaprijed sačuvao od grijeha prije svake njezine osobne zasluge.⁴⁸

Ono što Bog na jedinstveni način daruje Mariji daruje i nama, a na nama je da to prihvatimo svojom slobodom koju nam je Otac dao. Može se reći da je Marija znak i simbol da je moguće novo čovječanstvo i novi početak, bezgrješno je začeta klica vječnoga života.

⁴⁶ Usp. A. SCHNEIDER, *Mariologija*, str. 34.

⁴⁷ D. ARAČIĆ, *Simboličko značenje marioloških dogmi*, str. 266.

⁴⁸ Usp. A. SCHNEIDER, *Mariologija*, str. 34.-35.

3. 3. Interpretacija izabranih pjesama

Za poetski prikaz dogme o Mariji bezgrješno začetoj kao izvor za odabir pjesama poslužile su ove zbirke: *Hrvatske marijanske pjesme* (2006.) urednika Z. Kordića i *Duša duše hrvatske* (1988.) urednika N. Jurice i B. Petrača.

U interpretaciji se slijedio jednak metodološki postupak kao u prethodnim dogmama. U poetskom prikazu dogme o Mariji kao bezgrješno začetoj navedena je jedna pučka pjesma te autorske pjesme Gabriela Cvitana (1904. – 1945.), Dinka Bilića-Tusuna (1930.), Milana Pavelića (1878. – 1939.) i Joje Ricova (1929.).

Pučka, uglazbljena pjesma *Zdravo budi, Marijo*⁴⁹ cijela je posvećena bezgrješnom začecu Marijinu. Naslovom i prvim stihom ona izriče pozdrav i obraćanje Djevici, a već od trećeg stiha pa sve do samoga kraja pjesme naglasak je na marijanskoj dogmi. Bez dodatnih stilskih ukrasa i figura te pretežno nepravilnom rimom, pučki pjesnik jednostavnim izrazom iznosi vjerovanje o njezinu bezgrješnom začecu:

(...) istočnog bez grijeha začeta

Djevice,

jer tebe vječni Bog

odabra od vijeka

za radost puka svog.

Zaćeće bezgrešno

tvoje mi štujemo

buduć' da utješno

od Crkve čujemo:

da ti si jedina

od sveg svijeta ljudi

začeta nevina.

⁴⁹ Izvor: Z. KORDIĆ (ur.), *Hrvatske marijanske pjesme*, Gral, Široki Brijeg, 2006., str. 90.

U drugoj strofi izriče se štovanje puka prema samoj dogmi koju nas Crkva uči. U pjesmi prevladava stih šesterac.

U *Bezgriješnom začecu*⁵⁰ Gabriel Cvitan najavljuje naslovom i uvodnim izravnim obraćanjem atributom *Bezgriješna!* dogmatsku tematsku pozadinu pjesme. „Iznimnost božanskog izbora među ženama, punina milosti, izuzeće od grijeha i Marijino duhovno djevičanstvo“⁵¹ izraženo je u drugoj strofi:

*Od sve Adamove djece
Jedina Ti si
Kuju Bog uzvisi
Nad anđele i svece,
Rođena bez ljage, čista;*

U poetskom je središtu dogma o Bezgriješnom začecu, ali se ukratko spominju i druge dvije dogme - dogma o Bogorodici, u stihovima:

*(...)
Određena da budeš majka
Bogočovjeka – Krista.*

te dogma o Marijinom slavnom uznesenju, riječima:

*(...)
Ne mogu uzveličati tebe
Kraljicu raja.*

Pjesma je spjevana slobodnim stihom, a završava pjesnikovom skrušenom molitvom da ostane, makar i posljednje, ali – Njezino dijete.

⁵⁰ Izvor: N. JURICA, B. PETRAČ (ur.), *Duša duše hrvatske*, str. 159.-160.

⁵¹ N. JURICA, *Bog i hrvatska poezija XX stoljeća*, Alfa, Zagreb, 1991.

Dinko Bilić-Tusun pjesmu *Mariji*⁵² započinje adoracijom sugestivnim atributima: *prečista, čudesna, ponizna, nebeska*. Veličanstvenost čina stvaranja Marije postignuta je hiperboliziranjem punine Božje radosti:

*Stvarajući tebe, Bog je
u punini svoje radosti
bio još radosniji.*

Stvoritelj je očinski radosno bdio nad svojom izabranicom od cijeloga ljudskog roda koji potječe od Adama, te je upravo ona obdarena milošću Božjom i čista od svakoga grijeha:

*Bdio je nad tvojim koracima
i obasjavao te svojom milošću.*

Marija kao oličenje smjerne odanosti Ocu, ponizno osluškuje njegov *blagi glas / koji se čuje samo u tišini*.

„Dok u Starom zavjetu savez sklapaju muškarci, u novom, vječnom, savezu Bog ga sklapa sa ženom (...)“⁵³ Marija, smjerna žena, *u poniznom sjaju svoje duše / svidjela (si) se Bogu(...)*

U kontrastu prema pjesnikovu viđenju lika Djevice Marije mi vjernici atribuirani smo kao: *oholi, nemirni, nagriženi zlom*. Međutim, “dogodi se jamačno u životu svakog čovjeka da iznenadno osjeti puninu, ozračje ljepote, zanos koji premašuje okvire njegova bića, preplavi sve njegove moći. U takvom trenutku želi se zaustaviti, pobjeći od opterećenosti i smiriti u vlastitim dubinama pred Marijom (...)“⁵⁴ Tada kao vjernici *želimo ozdraviti / da budemo tebi slični, / da i mi u srcu / nosimo Boga!*

Pjesma Milana Pavelića *Zdravo Marijo*⁵⁵ slijedi tematsko-motivsku model uobičajen u marijanskoj poeziji - započinje pozdravom Djevici, potom slijedi „ushitna glorifikacija

⁵² Izvor: N. JURICA, B. PETRAČ (ur.), *Duša duše hrvatske*, str. 257.

⁵³ B. PETRAČ, Lik žene u hrvatskoj književnosti, u: *Bogoslovska smotra*, 60 (1991.) 3-4, str. 349.

⁵⁴ A. SEKULIĆ, Marija u hrvatskoj književnosti nakon Drugoga vatikanskog sabora, u: *Bogoslovska smotra*, 63 (1993.) 1-2, str. 194.

⁵⁵ Izvor: N. JURICA, B. PETRAČ (ur.), *Duša duše hrvatske*, str. 88.-89.

Bogomajke i Djevice⁵⁶ i završava utjecanjem Mariji radi njezina odvjetništva i zagovora pred Spasiteljem. Već u prvoj sestini najavljuje se dogma i dalje se jasno slijedi struktura njezine definicije:

*O zdravo Ti
stvorenja svih
zagonetku u tijelu,
na koju Bog
iz srca svog
milotu sasu cijelu!*

*Ko rajski dan
i Višnjeg san
neokaljano lijepa.
Tko vrijedan je
visine te
ko majci da Ti tepa?*

Pjesnik prvo spominje osobitu milost koju Marija prima u trenutku svojega začeca, a ona je jedincata, vječna i za nju nepromjenjiva te je znak jedinstvene Božje naklonost. Time je ona izravno sačuvana od ljage istočnoga grijeha, kako to pjesnik izražava retoričkim pitanjem o njezinoj jedincatosti, neponovljivosti. Pavelić je motivski inspiriran prirodom i stoga originalan u izboru apozicija Bogorodice. Ona je njiva što je rodila tek jednim punom klasom – klasom kruha, i loza koja je dozorila tek jednim grozdom – grozdom spasa, koji se vjekovima jede i pije, što simbolizira samu Euharistiju i neodvojivu povezanost s Kristovim činom otkupljenja.

Lirskoj ritmičnosti i cjelovitosti pridonosi parna i obgrljena rima.

⁵⁶ N. JURICA, *Bog i hrvatska poezija XX stoljeća*, str. 37.

U marijanskoj lirici najčešće Djevica „poprima grandiozne dimenzije jednoga nezemaljskog, eteričnog i mističnog bića, zbiljski neprisutna, pomaknuta u tajanstvenost daljine njena je slika anđeoski idealizirana“.⁵⁷ Potpuno suprotno tome Joja Ricov pjesmu *Oprosti izrodima Eve*⁵⁸ (*Mariji iz Nazareta*) započinje atributima *ispljuvana, odgurnuta, gažena, morena zločinima i bezakonjem*, prikazujući Mariju kao običnu ženu pritisnutu majčinskom boli. U svojoj „običnosti“ i Marija kao i svaki drugi čovjek potječe od praroditelja Adama i Eve, no Ricov ju zbog njezine bezgrješnosti i djevičanstva nužno stavlja u suprotnost s cijelim čovječanstvom, vraćajući joj tim kontrastom najuzvišenije attribute s kojima se ni jedno živo biće ne može mjeriti:

Djevice loze Adamove

nedirnuta

blaga

Zoro i Sunce bezmjerja

nevina i sjajna

Slijedeći uobičajeni model marijanske poezije, Ricov se obraća *Majci Boga Spasitelja, Odvjetnici naroda i Kraljici Arvata* tražeći oprost za svekolike grješnike koje naziva *izrodima Eve* – prve djevice koja je čovječanstvo zavila u smrtni grijeh. No, zahvaljujući milosti dobivenoj od Boga, Marija, kao druga djevica, uspostavlja ravnotežu za spas čovječanstva. Jer kao što je prva Eva od ljudi „stvorila“ grješne nakaze, tako će Marija kao druga Eva, kojoj pjesnik vapi, isprosi Nebo za ljudsko spasenje:

(...) oprosti izrodima Eve

(ali praštaj dalje!)

prosi Nebo

nakazama.

⁵⁷ N. JURICA, *Bog i hrvatska poezija XX stoljeća*, str. 39.

⁵⁸ Izvor: N. JURICA, B. PETRAČ (ur.), *Duša duše hrvatske*, str. 255.

4. MARIJA UZNESENA DUŠOM I TIJELOM NA NEBO

4.1. Dogma o Marijinu uznesenju

„Marijinu sliku u katoličkom vjerovanju zaokružuje istina o slavnom svršetku njezina zemaljskog života. Dušom je i tijelom uznesena na nebo, u slavu uskrslog Krista. [...] Nebo nastaje kad stvorenje čitavim svojim bićem neopozivo uđe u Boga. Prvi je to doživio Krist u času svojega uskrsnuća. Za njim dolazi Marija. Već je primila ono što sve ljude čeka u času sveopćeg uskrsnuća: oslobođenje čitavog bića, ispunjenje svih čežnja i ostvarenje svih mogućnosti. Na njoj je vidljiva blažena budućnost svih ljudi. Zato je predaja naziva *Kraljicom neba*.“⁵⁹

Nasuprot pojmu *uzšašće*, kojim se izražava aktivna moć uzlaženja i koji se koristi za Isusa Krista, stoji pojam *uznesenja* koji izriče pasivnu dimenziju, tj. biti uznesen ne vlastitom, nego Božjom snagom, a koji se koristi upravo za Mariju.⁶⁰

„Već od 7. st. slavila se u crkvi liturgija Marijina uznesenja na nebo. Od 10. st. većina teologa tu istinu naučava. Iz 14. st. imamo tzv. 'Mariale' (cjeloviti prikaz nauka o Mariji).“⁶¹ Napokon Papa Pio XII. je 1. studenog 1950. godine apostolskom konstitucijom *Munificentissimus Deus* proglasio dogmu o uznesenju Blažene Djevice Marije na nebo: „Zbog toga...na slavu svemogućega Boga, koji je Mariji Djevici iskazao svoju posebnu naklonost, na čast njegovog Sina besmrtnog kralja vjekova i pobjednika nad grijehom i smrću, za povećanje slave uzvišene njegove Majke, te na radost i veselje čitave Crkve vlašću Gospodina našega Isusa Krista, blaženih apostola Petra i Pavla, i našom, proglašavamo, objavljujemo i definiramo, da je Bogom objavljena dogma da je, Bezgrješna Bogorodica uvijek djevica Marija, završivši put zemaljskog života, bila tijelom i dušom uznesena u nebesku slavu“⁶²

U definiciji imamo izraz da je Marija *uznesena* ili možemo još reći i *uzeta* na nebo što nam jasno daje da znanja da je to djelo Božje. Ona je pridružena nebeskoj slavi po zaslugama svoga Sina Otkupitelja koji je i nju otkupio. Razmišljanja otaca i teologa oslanjaju se na sveto Pismo koje Mariju predstavlja kao najpovezaniju s Isusom Kristom. Ona je bila spašena na

⁵⁹ A. SCHNEIDER, *Mariologija*, str. 36.

⁶⁰ Usp. N. IKIĆ, *Kompendij katoličke pneumatologije, mariologije i eshatologije*, str. 140.

⁶¹ V. KOŠIĆ, *Marija, Majka Sina Božjega*, str. 44.

⁶² DH, br. 3903.

najdivniji način, pripadala je Kristu na jedinstven način te je teško zamisliti da poslije svog zemaljskog života Marija bude odjeljena od Krista.

Jedan od razloga kasne dogmatizacije Marijina uznesenja bio je taj što to pitanje nije bilo teološki aktualno kao npr. pitanje bezgrješnog začeća koje se povezivalo s pitanjem istočnog grijeha iako je čak dogma o uznesenju sadržajno bila zrela za proglas još u skolastičko vrijeme.

„Način, mjesto, vrijeme Marijinog uznesenja nije definirano. Posebno otvoreno ostaje pitanje njezinog uznesenja prije ili poslije smrti, kao i hipoteza neposrednog uskrsnuća te neraspadljivost tijela prije konačnog uskrsnuća.“⁶³ Teološki razlog za Marijinu smrt bio bi taj da je Marija sudjelovala u svemu na Kristovom putu pa se tako nameće i logičnost da je iskusila i taj zadnji korak Isusova puta, tj. smrt, ali sama dogma ne ulazi u ovo pitanje.

4.2. Teološki sadržaj dogme

Marija je kao majka Kristova bila s njim povezana od samoga početka, ali ne samo tijelom već i potpunim osobnim jedinstvom. Budući da je bila posve čista i bez grijeha jer nije bila sudionicom u širenju grijeha koji potječe od prvog čovjeka Adama, moć uskrslog Krista u njoj se uspjela razviti do kraja i ona je s Kristom i u Kristu potpuno dovršena, prvospašena.

Marija je zahvaljujući daru mesijanskog majčinstva ucijepljena u otajstvo smrti i uskrsnuća Kristova. Marijino uznesenje pokazuje na koju je razinu čovjek pozvan. Marija nije dobila nešto što ne bi bilo namijenjeno i obećano svima. „Marija je čitavom stvarnošću svojega života, dakle i dušom i tijelom, ušla u to dovršenje kojemu se svaki kršćanin po Božjoj milosti nada kao plodu svoga života. Važno je pri tom uvidjeti da je time učvršćeno gledanje na čovjeka koji je jedan – ne podijeljen na dušu i tijelo. [...] To je čovjekov cilj: da čitav čovjek nađe svoje dovršenje u nebeskoj slavi, u duhu i u proslavljenom tijelu. [...] Marijino uznesenje upravo to poručuje: čovjek je pozvan da tijelom i dušom uđe u Božji život i njegovu slavu.“⁶⁴ Marijino uznesenje je posebno sudioništvo u Isusovu uskrsnuću i objavljivanje uskrsnuća svih ljudi te tom objavom Bog otkriva unaprijed svoje namjere.

„Kad tom svijetu Crkva naviješta članak vjere o Uznesenju BDM, ona mu ne iznosi samo načela i programe, nego pokazuje gotovo stvaranje, činjenicu Božje moći. Ta se činjenica već

⁶³ N. IKIĆ, *Kompendij katoličke pneumatologije, mariologije i eshatologije*, str. 142.

⁶⁴ V. KOŠIĆ, *Marija, Majka Sina Božjega*, str. 46.

dogodila, i to ne samo u Kristu koji je začetnik spasenja i koji je 'odozgo', nego i u jednom čovjeku koji ne može sam ništa uzeti, nego sve mora primiti, u Mariji koja je kao i mi 'odozdo'. Marijino uznesenje dakle poručuje: *tijelo se spašava*. Tijelo je već spašeno. Tako u Mariji Crkva gleda svoj vlastiti uzor i svoju vlastitu budućnost.⁶⁵

4. 3. Interpretacija izabраниh pjesama

Za poetski prikaz dogme o Marijinom uznesenju dušom i tijelom na nebo kao izvor za odabir pjesama poslužile su ove zbirke: *Duhovna poezija, recitacije u raznim prigodama* (1996.) urednika N. Pavičića, *Hrvatska književnost srednjega vijeka* iz edicije Pet stoljeća hrvatske književnosti (1969.) urednika R. Bogišića i *Duša duše hrvatske* (1988.) urednika N. Jurice i B. Petrača.

U interpretaciji se slijedio jednak metodološki postupak kao u prethodnim dogmama. U poetskom prikazu dogme o Marijinom uznesenju na nebo navedena je jedna pučka pjesma te autorske pjesme Đure Arnolda (1854. – 1941.), Vladimira Nazora (1876. – 1949.), Marin Sabić (1860. – 1923.) i Ante Jagar (1867. – 1899.). Pjesme V. Nazora i M. Sabića naslovljene su na latinskom jeziku dok je A. Jagar spjevao čitavi sonetni vijenac.

Đuro Arnold već u samom naslovu spominje dogmu o Marijinom uznesenju na nebo tako što ju naziva *Gospa neba*.⁶⁶ Vrlo kratka pjesma, sastoji se od tri strofe, izražava pjesnikovu čežnju da svoje stihove posvećuje samo Mariji:

Ja sam htio samo tebi

Pjevat pjesme, Gospo neba;

Pjesnik moli Mariju da mu pomogne da se oslobodi slabosti svojeg kolebljivog srca kojim su zavladaile druge, prolazne ljepote pa ih u pjesmama slavi. I vapi:

Ah, uzmi ga već jedared

Ti za svoje podnožište!

⁶⁵ V. KOŠIĆ, *Marija, Majka Sina Božjega*, str. 46.

⁶⁶ Izvor: N. PAVIČIĆ, *Duhovna poezija, recitacije u raznim prigodama*, str. 99.

Njegovo će srce naći mir tek kada mu on dopusti da se potpuno otvori Onoj koja je uznesena na nebo i tada će, umiren, samo njoj pjevati:

*(...) pjesme svoje
Ko anđela Božjih čete,
Što se oko Tebe roje.*

Pjesma Vladimira Nazora naslovljena latinski *Annuntiatio*⁶⁷, što u prijevodu znači Blagovijest ili Navještenje Gospodinovo, započinje vrlo sličnim uvodnim pozdravom kao i u biblijskom tekstu anđelova navještenja: Anđeo uđe k njoj i reče: "Zdravo, milosti puna! Gospodin s tobom!" (Lk 1, 28):

*- Zdravo!
Ti puna radosti.*⁶⁸

Pjesnik se, dakle, poslužio posebnim stilskim postupkom preuzimajući formu navještanja Mariji, no on pritom ne govori o radosti samo zbog najvažnije vijesti – one o Marijinu bogorađanju, nego vizionarski u središte postavlja upravo dogmu o njezinu uznesenju na nebo, što se iščitava odmah u nastavku pjesme:

*Ljudima jednom stajat ćeš pred očima,
Ko mira znak, ko izvor utjehe.
Imat ćeš mjesec pod nogama. Mlado
Sunce će tebi sijati u naručju,
I jutarnje će zvijezde
Nad tvojom glavom pjevati.*

Marija je živo nebo, ona je sunce na najvišem nebeskom svodu. Nazor time daje najveću hvalu i slavu Mariji opisujući njezinu veličinu usporedbama koje pretkazuju što će Marija kao Majka za svakog čovjeka zauvijek postati:

⁶⁷ Izvor: N. PAVIČIĆ, *Duhovna poezija, recitacije u raznim prigodama*, str. 96.

⁶⁸ Usp. D. ARČIĆ, *Simboličko značenje marioloških dogmi*, str. 96.

*Ko mira znak,
ko izvor utjehe.*

Težište je pjesme upravo na dogmi jer izriče bit trajne ljudske veze s Marijom uznesenom na nebo:

*I bit ćeš vez,
Što zemlje i neba vrh
U jedno spaja,
I bit ćeš most
Od molitava tkan,
Od suza mit, i u luk svit,
Nad jazima i crnim vodama,
Što čovjeka će dijeliti
Od Boga.*

Mariji se nagovješćuje da će biti *most od molitava tkan* (njezinih, ali i naših) da bi čovjek bio spašen od vlastite vječne smrti, propadljivosti i grijeha kako bi bio uzet u Božje zajedništvo u kojem ga čeka život vječni. *Jaz i crne vode* simboliziraju ljudski grijeh iznad kojeg se kao posredica između čovjeka i Boga nadvila Marija uznesena na nebo.

Pjesmu na kraju zaključuju riječi same Marije, koju možemo smatrati nebeskim rajem na zemlji. Njezin je spremni odgovor:

*- Nek je Gospodu
Slava. Nek volja njegova se vrši.*

Pjesma je spjevana slobodnim stihom pa vjerno predočava dijalog anđela i Marije iako se ni jedno od njih u pjesmi izravno ne spominje.

Pučka pjesma *O Marija, Božja mati*⁶⁹ nastala je za blagdan Marijina uznesenja, što potvrđuju njezini stihovi:

*Ti si danas proslavljena
i ot Boga okrunjena.*

Pjesma pripada srednjovjekovnom pjesništvu, točnije XIV. stoljeću. „Ona je spjevana u laganim osmeračkim distisima. Sačuvana je u glagoljskom Pariškom kodeksu (Slave 11) s kraja XIV. st.“⁷⁰ Pjesma počinje molitvom puka upućenom Mariji da se udostoji dati nam milost oprostjenja grijeha kako bismo joj jednoga dana zajedno s anđelima mogli služiti:

*O Marija, božja mati,
svoju milost rači dati.
Daj se grēhov pokajati
i s an'jeli pored stati.*

Izravnim obraćanjem Majci Božjoj pučki pjesnik naglašava njezinu svetost, zasluge i ulogu, koju Crkva uvijek ponavlja:

*Ti si nebeska kraljica,
ti si naša pomoćnica.
Ti si Boga porodila,
Ti si djavla pobédila.
Ti si nebo otvorila,
gněv si božji ukrotila.(...)*

U središnjem dijelu pjesme izražena je dogma uznesenja koje prati nebesko veselje:

*Na nebu si uzvišena
i vsēh više postavljena.
Veseli se kralj nebeski,*

⁶⁹ Izvor: V. ŠTEFANIĆ i sur. (ur.), Hrvatska književnost srednjega vijeka, str. 377.-378.

⁷⁰ Isto, str. 377.

veseli se dvoran'jelski (...)

Budući da je Blažena Djevica Marija „najuzvišenija službenica Gospodnja, posrednica milosti, majka i zaštitnica svih vjernika, u tjelesnim i duhovnim potrebama, u smislu vremenite pomoći i vječnog spasenja“,⁷¹ na kraju pjesme pučki joj se pjesnik utječe stihovima:

*S sinom tvojim pored stojiš,
njega milost voljno děliš.
On te ljubi i poslušā,
ar si ti š njim jedna duša.
On vse hoće čā ti hoćeš,
gospoja si i vse moreš.
Ti nas stvori sebebē sluge,
izbavi nas vćčne tuge. Amen*

Naziv za svoje trodijelno poetsko djelo *Assunta*⁷² Marin Sabić preuzima od latinske riječi *assumere* koja znači primiti, uzeti k sebi, što je slikoviti motiv Marijina uzašašća na nebo. Tako već u naslovu pjesnik najavljuje dogmu o Bogorodičinu uznesenju kao osnovnu temu triju nerimovanih soneta koji čine *Assuntu*.

U prvom sonetu Otac *ruku raskriljenih čeka* Mariju da uzađe k Njemu. Pjesnik Mariju ne imenuje, već ju naziva Majkom koja će postati Bogorodicom. Tri strofe započinje ponovljenim riječima *i čeka Onu...* Onu koju je od vječnosti odabrao između svih žena, Onu koja je satrla glavu edenskoj zmiji i postala majkom novoga čovječanstva, Onu koja *u čistoj Riječ je nosila utrobi*.

Pjesnik se u drugom sonetu ponovno poslužio ponavljanjem početaka triju strofa kao stilskim sredstvom za isticanje slike uznesenja Bezgrješne: *A Ona laka uzlazi...* Pjesnik slikovito prikazuje sveti trenutak njezina uznesenja, toliko uvjerljivo da se gotovo osjeća

⁷¹ D. ŠIMUNDŽA, *Gospa u hrvatskoj književnosti*, str. 336.

⁷² Izvor: N. JURICA, B. PETRAČ (ur.), *Duša duše hrvatske*, str. 36.-37.

podrhtavanje od zemaljske i nebeske slave. Najsnažniji dojam ostavlja trenutak njezina susreta s Ocem, predodčen u stihovima:

*A Ona laka uzlazi – i diže,
i diže oči, Vječnog Boga pune,
ko Ocu harna da se kćerka klanja.*

U trećem sonetu pjesnik poziva cijelo nebo da uznesenu slavi:

*Rastvori, nebo, svoje dveri jasne!
A vi, o zvijezde, krunite Joj čelo:
ti, sunce, pasom opaši Je zlatnim
i ti pod noge, mjeseče, Joj stani.*

A svekoliko čovječanstvo pozvano je da se smjerno pokloni uznesenoj Mariji kao izvoru vječne milosti za nas.

Ante Jagar spjevao je čitav *Sonetni vijenac*⁷³ kojim dominira dogma o uznesenju Blažene Djevice Marije. Najdojmljivije su pojedine završne strofe sestine u nekima od njegovih soneta u kojima pjesnik naglašava Marijinu svetost, zasluge i iznimnost. Himnički izriče Gospi pohvale i pobožno joj se moli⁷⁴ u ime puka ističući Bogorodičinu svetost i spasenjsku ulogu:

*Božanska ruka na nebo te stavi,
Da zvjezdan sjaj ti putokaz nam bude,
Da stazu spasa k vječnoj kažeš slavi*
(I.)

(...)

Ti Božjom rukom nad sve uzvišena

⁷³ Izvor: N. JURICA, B. PETRAČ (ur.), *Duša duše hrvatske*, str. 56.-63.

⁷⁴ D. ŠIMUNDŽA, *Gospa u hrvatskoj književnosti*, str. 342.

*Po svetom rodstvu izbavi nas vaja
 Nebeskih dajuć zemlji okrjepplaja.
 (III.)*

Soneti broj XII i XIV u cijelosti su posvećeni ovoj dogmi izričući njezinu iznimnost božanskog izbora među ženama i time dostojnost punine milosti:

*Na tebe Božja sva se milost sjati,
 Po Duhu svetom ti si odabrana,
 Da po njem, majko, nad sve milovana
 Prijesto Božji dostojiš se zvati.
 (XII.)*

„Vizija Marije je posve božanska tako da blijede svi ljudski atributi.“⁷⁵

*Vijencem slave vjenčana ti glava
 Ko Božjoj majki, kraljici u raj;
 Ti blistaš sjajna u nebeskom sjaju,
 Jer Božja ti si prva nad sve slava.
 (XIV.)*

Ta dimenzija dolazi od unutarnjeg osjećaja da se pjeva o ženi milosnog utjelovljenja Spasitelja, da se opjeva biće podignuto na nedostižni pijedestal nebeskog oltara.⁷⁶

⁷⁵ N. JURICA, *Bog i hrvatska poezija XX stoljeća*, str. 39.

⁷⁶ Usp. Isto.

ZAKLJUČAK

Istražujući korpus marijanske književnosti koji se odnosi na poeziju posvećenu Bogorodici, došlo se do zaključka da ne postoji razdoblje u cjelokupnoj povijesti hrvatske književnosti koje nije obuhvatilo barem neki dio pjesnika koji su pisali o Mariji, pa se može reći da osim što marijanska lirika zauzima vrlo važno mjesto u religioznoj poeziji, ona je također trajno zastupljena i u općem hrvatskom pjesništvu.

Marijanska se pjesma u hrvatskoj književnoj povijesti razvijala u dva smjera. Prvi je smjer potekao iz pučke tradicije i pobožnosti i razvijao se u tradicionalno-pučkom stvaralaštvu, a predstavljen je u diplomskom radu najpoznatijim tradicionalnim pučkim pjesmama *Zdravo budi Marijo*, *O Marija*, *Božja mati*, *U se vrime godišća* i *Šibenska molitva*. Drugi pravac obilježava hrvatsku marijansku umjetničku poeziju i razvijao se u literarno-umjetničkom smjeru. Najstarija umjetnička pjesma o Mariji obrađena u ovom radu potječe od Tome Babića, pjesnika s prijelaza 17. u 18. st.

Marijanska lirika u 19. i 20. stoljeću vrlo je razvijena, opsežna i raznolika. Od utemeljenja novije hrvatske književnosti, marijansku književnost općenito, pa tako onda i marijansku liriku snažno su nadahnjivale najvažnije teološke odrednice – dogme o Mariji kao Bogorodici, o njezinom bezgrješnom začecu, trajnom djevičanstvu i uznesenju tijelom i dušom na nebo, ali i njezina odvjetnička, posrednička uloga kao Majke Crkve. Hrvatska je marijanska pjesma progovarala o temeljnim vjerskim istinama ne dovodeći nikada u pitanje pouzdanje u vjeru i Crkvu. U radu je iz 19. stoljeća preuzeta lirika pjesnika Ante Jagara, Ivana Trnskog, Đure Arnolda, Marina Sabića, Ivana Despota i Milana Pavelića, a iz 20. stoljeća Vladimira Nazora, Side Košutić, Mate Blaškovića, Gabriela Cvitana, Dinka Bilića-Tusuna i Joje Ricova. Pjesnici 19. st. koristili su se tradicionalnim modusima, izrazom i osjećajima te njihov stil možemo nazvati nabožnim, dok u 20. st. prevladava kreativniji stil, prihvaćaju se nove forme i novi lirski izričaji.⁷⁷

Kako je cilj rada bio istražiti koji su mariološki sadržaji i u kojoj mjeri zastupljeni u hrvatskih pjesnika, proučavanje ove poezije teološkom i književnoteorijskom analizom dovelo je do zaključka da najveći broj lirskih djela obuhvaća dogmatsku temu Marije Bogomajke, Djevice te njezina bezgrješnog začeca, a nešto je slabije zastupljena tema

⁷⁷ D. ŠIMUNDŽA, *Gospa u hrvatskoj književnosti*, str. 350.

Marijina uznesenja na nebo. Gledajući mariološki vid koji je najviše zastupljen i onaj koji je zastupljen najmanje, možemo ustvrditi da zastupljenost odgovara kronologiji proglašenja dogmi: dogma o Marijinu bogomajčinstvu najstarija je proglašena dogma (5. st.), dok je dogma o Marijinu uznesenju proglašena zadnja (20. st.).

Čitajući marijansku liriku, otkrivamo kako se u novije vrijeme sve više stihova upućuje Gospinim svetištima, i stranim i domaćim (npr. Marija Bistrica, Voćinska Gospa, Gospa od Utočišta, Trsatska Gospa, Gospa od Kamenitih vrata, Gospa Fatimska i Lourdska itd.).

Marija je za mnoge pjesnike Majka Spasa, Pomoćnica, Tješiteljica, Proslavljena Djevica i dr., stoga se može zaključiti da je duboko urezana u srce i svijest hrvatskog naroda te da su ona i njezina pobožnost stalne teme cjelokupnoga hrvatskog pjesništva. Hrvatska marijanska pjesma čini jedan izuzetno vrijedan segment hrvatskoga duhovnog, katoličkog pjesništva i zauzima vidno mjesto u cijelom hrvatskom pjesništvu, te je tako neodvojiva od preostalog korpusa hrvatske poezije.

PRILOZI**Prilog 1. Marijanska poezija tradicionalno-pučkoga stvaralaštva*****U se vrijeme godišta***

1. U se vrijeme godišta

Mir se svijetu naviješta;

Porođenje djetića

Od djevice Marije.

2. Od prečiste Djevice

i nebeske Kraljice

Anđeoske cesarice

Svete djeve Marije.

3. Djeva sina porodi,

đavlu silu svu slomi;

A kršćane oslobodi

Sveta djeva Marija.

4. U jasle ga stavljaše,

Majka mu se klanjaše

Ter ga slatko ljubljaše,

Sveta djeva Marija.

5. *Anđeli mu služahu,
Novu pjesmu pjevahu
Od njeg milost prošahu
Svetom djevom Marijom.*

6. *U ponoć se Bog rodi,
Nebo zemlju prosvijetli,
Kak' u podne svjetlo bi,
Svetom djevom Marijom.*

7. *Zrak izađe zornice
Od prečiste Djevice,
Anđeoske cesarice.
Svete djeve Marije.*

8. *Svako svijeta stvorenje
Sada ima veselje,
Božje štujuć' rođenje
Od djevice Marije.*

9. *Oci u Limbu pjevaše
Kad te glase slušaše
Da Bog rođen bijaše
Od Djevice Marije.*

*10. Slava Bogu višnjemu,
Gospodinu našem,
I čovjeku smjernomu,
Svetom djevom Marijom.*

*11. Koj' u tminah stajahu
I bez svjetla bijahu,
Sina Božjeg čekahu
Od djevice Marije.*

*12. Kog obeća Bog dati
I na svijet im poslati,
Ter ih iz tmina pustiti
Svetom djevom Marijom.*

*13. To željahu vidjeti
I s veseljem primiti
Pa s njim nav'jek živjeti
Svetom djevom Marijom.*

*14. Anđeo pride nebeski,
Ter pastirom navijesti,
Prevelike radosti
Od djevice Marije.*

*15. O, pastiri, tecite,
Stada vaša pustite,
Sina Božjeg vidite
Svetom djevom Marijom.*

*16. Tad pastiri pođoše,
Sina Božjeg nađoše
Ter mu hvale dadoše
Svetom djevom Marijom.*

*17. Slava Bogu višnjemu,
Gospodinu našemu,
I čovjeku smjernomu
Svetom djevom Marijom.*

*18. Slavu vječnu vidješe
Ter se vele čudiše,
Bogu poklon činiše
Svetom djevom Marijom.*

*19. I to čudo procvita
Nad tim kraljem od svijeta,
Kog ubogo-čestita
Povi Majka Marija.*

20. Kralj u jaslam ležaše,

A odjeće nemaše

Jer uboštvo ljublaše

Svetom djevom Marijom.

21. Teb', Isuse hvalimo

Sveto Trojstvo slavimo,

Majku tvoju častimo,

Svetu djevu Mariju.

Šibenska molitva

(Pohvale Gospi)

Oracio pulcra et devota ad beatam virginem Mariam

O blažena, o prislavna, o presvitla svarhu vsih blaženih

Bogom živim uzvišena, s vsimi božjimi dari urešena!

O prislavna prije vsega vika, Bogom živim zbrana,

O umiljena divo Marije!

Gospoje, ti si blaženih patrijarah uprošan'je.

Gospoje, ti si blaženih prorokov proročastva ispunjen'je.

Gospoje, ti si an'jelsko pozdravljen'je.

Gospoje, ti si Boga živoga obsijan'je i okripljen'je.

Gospoje, ti si Svetoga Duha osvećen'je i okripljen'je.

Gospoje, ti si sina božja mati i k semu svitu saznan'je [i] proslavljen'je.

Gospoje, ti si vse vere karstjanske kripko udaržan'je i okripljen'je.

Gospoje, ti si nevere karstjanske potartan'je.

Gospoje, ti si vse moči Luciferove skušen'je.

Gospoje, ti si vsega upada an'jelskoga napulnjen'je.

Gospoje, ti si blaženih van'jelist pravo naučenje.

Gospoje, ti si blaženih apostolov čisto i jisto skazan'je.

Gospoje, ti si blaženih mučnikov moč i vse pokripljen'je i pomožen'je.

Gospoje, ti si blaženih ispovidnikov spaseno domišljen'je i vsako zbrano nadahnut'je.

Gospoje, ti si blaženih pustinnikov pića i vsako slatko nasićen'je.

Gospoje, ti si blaženih div i mučenic kruna i vse urešen'je.

Gospoje, ti si vsega dvora nebeskoga čast, slava i vse počten'je.

Gospoje, ti si uznesena od sina tvoga, a Boga moga s velikim počten'jem i s vesel'jem sa vsem oblastev va vse nebesko vladan'je.

Gospoje, tebe posluša vse božje tvoren'je.

Gospoje, ti si vsega božja tvoren'ja obnovljen'je.

Gospoje, ti si našeje matere nevoljnoje boliznivoga jimena prominjen'je.

Gospoje, ti si vsih dari i milosti božjih potverjen'je.

Gospoje, ti si sidećih u tamnici provitljen'je i obsijan'je sal[n]čenoje.

Gospoje, ti si ležećih v golbini paklenoj sdi prošćen'je – id est in mundo presenti.

O blažena, o prisvećena, o umiljena, o pričista divo Marije, mati sina božja! O cesarice nebeska, o kraljice višnja!

Gospoje, an'jelska, o zvezdo morska, o odvitnice karstjanska!

Gospoje, ti si mati nevoljnih sirot, Gospoje, ti si utišen'je žalostnih udovic.

Gospoje, ti si vesel'je dreselih mužatic i udovic i divic.

Gospoje, ti si skupljen'je dolžnih, Gospoje, ti si izbavljen'je uznih i jatih.

Gospoje, ti si vse utočišće vsih vernih, nevoljnih i žalostnih.

Gospoje, ti si vse ufan'je vsih nas vernih karstjan grišnih.

Gospoje, ti si život i skrišen 'je vsih vernih tvojih i grišnih.

Gospoje, ti si pomočnica i kraljica vsih vernih, slabih i nemoćnih.

Gospoje, ti si otvoren 'je vrat rajnih vsih tvojih vernih i želećih i devotih.

Gospoje, ti si obraz i zarcalo vsih redovnikov i redovnic vsih vernih.

Gospoje, ti si družbenica tebe želećih i počtovajućih vsih vernih.

Gospoje, ti si strah i bojazan vsih duhov nečistih i vsih djaval upadnih.

O blažena, o prisvećena, o umiljena, o pričista divo Marije!

Moli za nas i vas pulk karstjanski Sina Božja, Sina tvoga,

Ki se prije sega vika od Boga Oca – id est a patre – na nebesih brez matere

rodil, od njega se ni nigdar razdilil, v jedinstvi Svetoga

Duha s Bogom Ocem vazda pribival, voljov Boga oca [po] Svetom

Dusi v tvoje blaženo tilo se je vputil. S onov blaženov pultev [v]

prisvećeni v teli v tom devet miseci pribival Bog vični,

jisti, človik živi, pravi, vrimenni. Na konci deveta miseca

bog se i človik se rodil s onovje blaženo[v]je pultev pričiste beate Marije virginis.

Osmi dan blaženu karv hoti proliti.

V onoj blaženov karvi pulti prija svarhu sebe blaženo karšćen 'je, nam je pusti i zapovidi.

V onoj blaženoj pulti bi lačan i žajan – id est sicut de samaritana p[...].

V onoj blaženov pulti bil i jil, v onoj blaženov pulti [...] dan.

V onoj blaženov pulti bi kupljen i prodan pro XXX-a argenteis.

Veruju, Sinu Božji, da si hotil prisvećenu tvoju prodati pult,

a vernih tvojih skupiti blaženov karvev, mukov i voljov.

Smartju od neprijatelja našega hoti nas skupiti.

Veruju, Sinu Božji, da si hotil blaženu pult tvoju ožalostiti,

a vernih tvojih slatkim darom milosti tvoje utišiti.

Veruju, Sinu Božji, da si hotil sa vsom pultju tvojem za ljubav života našega umriti, a veličastvimi boštva tvoga

paklena vrata razbiti i svetih otac – id est sanctos patres

svitlim darom milosti tvoje prosvitliti, vrata rajna njim

sa vsimi vernimi otvoriti, vernih tvojih kupno

s blaženov pultju tvojev hoti tretí dan od smarti na život hoti skrisiti. Post dies Xla ad celum ascendens et promittens spiritum sanctum mittere.

Zdravo budi, Marijo

Zdravo budi, Marijo,

prejasna Zornice,

istočnog bez grijeha začeta

Djevice,

jer tebe vječni Bog

odabra od vijeka

za radost puka svog.

Začćeće bezgrešno

tvoje mi štujemo

buduć' da utješno

od Crkve čujemo:

da ti si jedina

od sveg svijeta ljudi

začeta nevina.

O Marija, božja mati

*O Marija, božja mati,
svoju milost rači dati.*

*Daj se grěhov pokajati
i s an'jeli pored stati.*

*Ti si danas proslavljena
i ot Boga okrunjena.*

*Ti si nebeska kraljica,
ti si naša pomočnica.*

*Ti si Boga porodila,
Ti si djavla pobédila.*

*Ti si nebo otvorila,
gněv si božji ukrotila.*

*Na nebu si uzvišena
i vsěh više postavljena.*

*Veseli se kralj nebeski,
veseli se dvoran'jelski*

*S sinom tvojim pored stojiš,
njega milost voljno děliš.*

*On te ljubi i posluša,
ar si ti š njim jedna duša.*

*On vse hoće ča ti hoćeš,
gospoja si i vse moreš.*

*Ti nas stvori sebě sluge,
izbavi nas věčne tuge. Amen*

Prilog 2. Literarno-umjetnička marijanska poezija*Ave Virgo florens**Zdravo, diko cvijeća,**Majko neskvrnjena,**Kraljice nebesa**Zvijezdama okrunjena!**Milosti nam puna,**Luči rajskog krijesa,**Daj pomozi svijetu**Gospe sa nebesa.**Prosta svakog grijeha,**Čista, kad i plodi,**Sveta od pravijeka**Prije neg se rodi!**Ljiljan usred trnja,**Noga t' zmiju davi,**Štono zašlim s puta**Svijetli na put pravi.**Sin ti vrijednik ne do**Niti prvog dana**Evinom grehotom**Da si okaljana.**Koju sebi obra*

*Da mu majkom bude,
Ne dade da na njoj
Mane joj se kude.*

*Nad anđelskim zborom,
Kriliš nam se čista,
Zlatna ti uz kralja
Odjeća se blista.*

*Milosna si majka
Nada grešna puka,
Zvijezdo si nam morska
Stradajućim luka.*

*Vratarka si raja,
Zdravlje bolesnika,
Nebeska nas tobom
Dopanula dika!*

Ivan Trnski

Bogorodici

*Pozdravljena budi, Marijo
Jutrom je malena trava isprala rosom lica.
Ptica propjeva leteći nad gajima i poljem.
Povjetarce se žuri maglenim oceanom,
noseći pjesmu jutarnjega zvona:*

pozdravljena budi, Marijo

Osjen crni zavi krajinu u samrtnome

času Tvojega Sina.

Prejaki bol Ti vrisak uskrati i ruke

majke sklopi nijemo.

Umjesto vapaja – oči Tvoje suze obliju

i pogled zaustavi gore.

A svod nije skidao crne zavjese.

Majko osamljena, što gledaš gore?

Majko, pretiha, što gledaš gore?

Sveta Majko razapetog Sina, zar ništa

od prekora nemaš za svjetinu, što sad

Te okruži do nogu Nedužnoga?

Umjesto riječi – oči Tvoje suze obliju i

pogled zaustavi gore.

A svod ne skida crne zavjese.

Majko osamljena, što gledaš gore?

Majko pretiha, što gledaš gore?

O, sveta Majko, kad si sukobila oči svoje

s pogledom Oca, i Sina vidje osmiješena Bogom!

Pozdravljena budi Marijo.

Večerom je mala trava isprala rosom lice.

Ptica grakće leteći iz polja k svojemu domu.

*Povjetarce se žuri maglenim oceanom
noseći pjesmu večernjega zvona;
pozdravljena budi, Marijo!*

Sida Košutić

Bogorodici

I.

*Sm'ješeć se njišeš milo
Na kricu mekom Hrista –
Ali čemu suza krupna
U očima tvojim blista?*

*Je l' od sreće, majko sveta,
Što te Njime Bog obdari?
Il od bola – što ga vidiš,
Gdje na križu već krvari?*

*Oboje te podjednako
Časti diljem zemskog dola –
Ja se klanjam suzi sreće,
A cjelivam suzu bola!*

II.

*Oko tebe uv'jek trpti
Neko svjetlo bajna čara...*

*Ne znam – ali ja bih reko,
Da ga tvoja ljubav stvara.*

*Zato te i sveđ toliki
Ko leptiri oblijeću –
Svak bi htio, da oćuti
Ljubavi ti rajsku sreću*

*Ne uskrati, majko Spasa,
Ovu slast ni mojoj duši –
U molitvi kad se vrućoj
Na podnožju tvome skruši.*

III.

*Da si zdravo, Bogorotko,
Jedini dragulj u čistoći!
Bog ti ruho zv'jezdam protko,
Da nam sjajiš i u noći.*

*Sa visine svetih siđi
Naše griješne u nizine;
Dvorove nam sve obiđi,
Da ih groza mraka mine.*

*Satri legla one zmije,
Što nas nekoć liši raja;*

Nek nad Tvoje ljub'vi tije

Sveta veza samo spaja.

Ah, ojači ljudsvo cijelo,

Da verige zemske skrši –

I hvati se za propelo

U nebesa koje strši!

Đuro Arnold

Verši od začeca B. D. Marije

»O, Gospojo svake dike,

Kojoj nije nigdi slike;

Ni takove još prilike,

Ni će biti po sve vike.

Jer si lipa sva kolika,

I Gospoja privelika,

Tko se tebi sad utiče,

Rajsku diku svaku stiče;

Kako pravoj toj kraljici,

I nebeskoj cesarici,

I pričistoj još Divici,

Dragoj našoj pomoćnici«.

Sad devoto svi slušajte,

Slavnoj Divi hvalu dajte,
I pivajte svi kolici,
Slavnoj Majci i Divici:
»O, Divico plemenita,
O, ružico zlamenita,
O, studenče vode žive,
O, začeeće slavne Dive
O, Divico uzorita,
O, kraljico plemenita,
Pusti na se slavne zrake
Od milosti takve majke,
Nek nam sunce već izade,
Sužanjstvo nas svako prođe,
Cića tvoje te radosti,
Izbavi nas od žalosti;
I prosi nan oproštenje,
Tvog smo Sina mi stvorenje«.

Toma Babić

Antifona Bl. Djevice Marije

Slavna Majko spasitelja,
Rajska dveri milostivna,
Koja vjerne vodiš k sreći,
Iznad mora zvijezdo divna!

*O pomozi palom svijetu,
Koji želi ozdravljenje,
Ti, što rodi Stvorca svoga
Prirodi na udivljenje.*

*Čuvši pozdrav Gabriela
Donese nam život svima,
Djevom začē, Djevom osta:
Smiluj nam se grešnicima!*

Djevici

*O prečista majko-djevo,
Ružo krasna;
K tebi tužnik leti evo,
Zvijezdo jasna –*

*Slavljenice svih vijekova,
Majko draga,
Izabrana Evo nova,
Djevo blaga...*

*Pred neg Vječni nebom osu
Zvijezde jasne,*

Tvog imena Slavu prosu

Pjesni glasne...

Svih srdaca, svih vremena

Nado sveta;

Mati slatka, neskrvnjena

Rajskog cijeta...

Prognaniku Veljem kada

Silnog vijeka

Vječnim miljem rajskog sklada

Poda lijeka:

Nadahnu ga: glasi svijetu

Trubljom zlatnom

Pjesan slave bijelom cvijetu

Vjekocvatnom.

Nikad slađeg glasa čula

Zemlja bijedna,

Nikad takva odpjevnula

Pjesma mjedna...

O prebijeli nježni lijere,

Milijuni

Slavom tvrde jedne vjere,

Vjere puni

Kliču danas: zdravo, zdravo,

Djeva djevo,

Zemlje, neba, diko slavo

Bog te pjevo! ..

Men' tužniku svijeti mila,

K miru kraju,

A Hrvatsku svij pod krila,

Slatki raju!!!

Ivan Despot

Stella Vespertina

I.

U sutone svježe, kada gasnu boje,

Po zelenoj svili nebosklona šeta,

I ona je tako velika i čista,

Da se kao alem na zapadu blista.

Ko lampijon visi na kristalnom svodu

I kao kometa

Zlatne zrake svoje

Prosijplje u vodu,

*Pa se, po pučini boje ametista,
Srebrnasta brazda lelija i blista.*

II.

*Venerom je zovu – a ja bih nazvao
Stella Vespertina... jer tako je čista,
Da se kao alem na zapadu bilsta;
I kad, ko kraljica, na prijestolju sjedi
Od njezina sjaja sjaj zvjezdica blijedi.*

III.

*U sutone drage često sam Je zazvao:
„O, sini nam pred mrak, Večernjice sjajna,
Jer dani se naši sve pomalo gase,
I nama se čini ko da zemlja sve se
U haos pretvara – vrmena su vajna...
Baci pramen zraka u naše pučine
I pokaži stazu usred ove tmine!“*

*Pa dok zvona zvijezdu od Jakova zdrave,
Ja joj kličem: Stella Vespertina, ave!*

Mate Blašković

Bezgriješnom začecu

Bezgriješna!

Kojim ću Te riječima slaviti,

Što ću Ti pred noge staviti

Ja smrtni crv,

Pogana zemaljska krv –

Kad anđeoski korovi

I svi nebeski stvorovi

Ne mogu dosta

Hvale Ti dati.

Od sve Adamo djece

Jedina Ti si

Koju Bog uzvisi

Nad anđele i svece,

Rođena bez ljage, čista;

Određena da budeš majka

Bogočovjeka – Krista.

Što ću Ti pred noge staviti,

Kojim ću Te riječima slaviti,

Marijo!

Čudo najviše!

Ljiljane, divni, bijeli

Od koga svemir cijeli

Miriše.

Ja znam da riječi moje

*Opore, suhe, bez sjaja,
Ne mogu uzveličati Tebe
Kraljicu raja.*

*Zato prestajem...
I bacam se ničice
Pred noge Ti svete.
Poput ranjene ptičice,
Zaklona tražim i molim
da ostanem, ma i posljednje,
ali – Tvoje dijete.*

Gabriel Cvitan

Mariji

*Marijo, prečista naša majko,
koja nas sve nosiš u srcu,
čudesni cvijete poniznosti,
nebesko jutro čistoće!
Stvarajući tebe, Bog je
u punini svoje radosti
bio još radosniji.*

*Bdio je nad tvojim koracima
i obasjavao te svojom milošću.*

*A ti si ponizno
oslušivala blagi glas
koji se čuje samo u tišini.*

*U poniznom sjaju svoje duše
svidjela si se Bogu
i Sin te uze za svoju majku.*

*Smjerna Djevice, mi smo oholi,
nemirni i nagriženi zlom.*

*Pomozi nam da spustimo glavu
i u poniznosti slušamo
tišinu Duha i putimo
da liječi naše rane!*

*Marijo, mi želimo ozdraviti
da budemo tebi slični,
da i mi u srcu
nosimo Boga!*

Dinko Bilić-Tusun

Zdravo Marijo

*O zdravo Ti
stvorenja svih
zagonetko u tijelu,
na koju Bog*

*iz srce svog
milotu sasu cijelu!*

*Ko rajski dan
i Višnjeg san
neokaljano lijepa,
Tko vrijedan je
visine te
ko majci da Ti tepa?*

*O njivo Ti
što obrodi
tek jednim punim klasom!
O lozo Ti,
što dozori
tek jednim grozdom – Spasom!*

*A ljudski duh
tog klas kruh
već vjekovima ije,
a cio svijet
sok žaran, svet
sa grozda Tvoga pije!*

*Za grešne nas
k svom Čedu glas
i nježnu diži ruku,
a Marijin
i Božji Sin
oprostit svom će puku.*

*Bud' lahor lak
i sunčan zrak
u žegu nam i tmuše:
kad prođe san,
pred vječni dan,
tad zovni naše duše.*

Milan Pavelić

Oprosti izrodima Eve

Mariji iz Nazareta

Ispljuvana

odgurnuta

gažena

morena zločinima i bezakonjem

Djevice loze Adamove

nedirnuta

blaga

Zoro i Sunce bezmjerja

nevina i sjajna

Ti što si strepnja i izgaranje

Ljubavi (u) bijena

Majko Boga Spasitelja

Odvjetnice naroda

Kraljice Arvata

oprosti izrodima Eve

(ali praštaj dalje!)

prosi Nebo

nakazama.

Joja Ricov

Gospi neba

Ja sam htio samo tebi

Pjevat pjesme, Gospo neba;

Ali što ćeš – kad mi srce

U grudima sveđ koleba.

Danas jednu slavi l'jepost,

Sutra drugu opet ište –

Ah, uzmi ga već jedared

Ti za svoje podnožište!

Umiren ću onda pjevat

Samo Tebi pjesme svoje

Ko anđela Božjih čete,

Što se oko Tebe roje.

Đuro Arnold

Annuntiatio

- Zdravo!

Ti puna radosti.

Ljudima jednom stajat ćeš pred očima,

Ko mira znak, ko izvor utjehe.

Imat ćeš mjesec pod nogama. Mlado
 Sunce će tebi sijati u naručju,
 I jutarnje će zvijezde
 Nad tvojom glavom pjevati.
 I bit ćeš vez,
 Što zemlje i neba vrh
 U jedno spaja.
 I bit ćeš most,
 Od molitava tkan,
 Od suza mit, i u luk svit,
 Nad jazima i crnim vodama,
 Što čovjeka će dijeliti
 Od Boga.
 - Nek je Gospodu
 Slava. Nek volja njegova se vrši.

Vladimir Nazor

Assunta

I.

Rastvori, nebo, svoje dveri jasne!
 Nad bezdan plavi nadvio se eno
 i gleda Otac a na zemlju sitnu
 i čeka – ruku raskriljenih čeka.

 I čeka Onu, koju dahom vječnim
 od iskonskijeh njegovao dana

*i svih u kolu Evinijeh kćeri, -
ko ljljan ženstva odnjihao sveta.*

*I čeka Onu, te u dane nove
na glavu zmiji edenskoj je stala
i Majkom ljudstvu javila se novom.*

*I čeka Onu, te na zemlji griješnoj
u čistoj Riječ je nosila utrobi,
što shvatiti ne mogahu nebesa...*

II.

*A Ona laka uzlazi... I tanki
oblaci svijetlim vazduhom se bijele,
ko svi da za Njom čovjekova roda –
svi za Njom vreli uzdasi se vijju.*

*A Ona laka uzlazi... I čisti,
drhtavi širom anđeli se krile –
ko svih nebesa da Joj pozdrav nose
i Majku slave, koja Djevom osta.*

*A Ona laka uzlazi – i diže,
i diže oči, Vječnog Boga pune,
ko Ocu harna da se kćerka klanja.*

*I ruke širi – ko da sad će ono
na Svoje opet da privije grudi,
što u Betlemu grlila je Čedo!*

III.

*Rastvori, nebo, svoje dveri jasne!
A vi, o zvijezde, krunite Joj čelo:
ti, sunce, pasom opaši Je zlatnim
i ti pod noge, mjesече, Joj stani.*

*A vi, što za Njom se ove puste ravni
vapite glasom velikim i ruke
pružate za Njom ko sirote žudne,
da Majčina dotaknete se skuta –*

*svi na koljena spustite se smjerno
i zemlju ovu ljubite, što Ona
mirluhom Svoje prokadila duše.*

*I one svi blagoslovite Dvore,
otkud kroz ruke Majčine će zemljom
da vrelo vječne Milosti se toči...*

Marin Sabić

Sonetni vijenac

Salve sancta parens, enixa puerpera Regem,

Qui coelum terramque tenet saecula.

Sedulij (Carm. Fasc. L. II. v. 63).

I.

Ljepota tvoja iznad sunca, raja –

U nebu sjaješ, pakla tareš tmine;

Sa tvoga sjaja zemlje tama gine,

Što žarkost kusa s tvojih okrijepljaja.

Kraj tebe, Majko, nema tko da zdvaja,

Na tvoje ime strah nas svaki mine;

Na tvoje ime radost srcu sine,

Jer ti si majka slatkih utješaja.

Božanska ruka na nebo te stavi,

Da zvjezdan sjaj ti putokaz nam bude,

Da stazu spasa k večnoj kažeš slavi,

Da bježat znamo napadaje hude;

Ko sunce sjaješ sa nebeskog saga,

Po Božjem rodsvu naša majko draga.

(...)

III.

Ti Spas nam donjet vlast da satre vruga,

*Da smrt potišti, život dade novi,
 Da s naših uda ropski spanu kovi
 I novom žiću novih dade snaga.*

*Ko proljeće si svanula nam blaga –
 Jer nebo tebe svačim blagoslovi,
 Ti zemlju svetim oživljajem povi,
 Da svakom bude opet mila, draga.*

*Nebesa tobom nam se smilovala,
 Ko gruda rosom s neba orošena
 Cvijetkom kad si Božjim Sinom cvala;
 Ti Božjom rukom nad sve uzvišena
 Po svetom rodstvu izbavi nas vaja
 Nebeskih dajuć zemlji okrjepljaja.*

(...)

XII.

*Na tebe Božja sva se milost sjati,
 Po Duhu svetom ti si odabrana,
 Da po njem, majko, nad sve milovana
 Prijesto Božji dostojiš se zvati.*

*Oj ti si krasna nad sve krasna mati,
 Ko pjesan skladna Bogom ispjevana,*

*U želji što nas dugo željkovana
U b'jedi tješi, vjekove nas prati.*

*Nad nebom nebo još bi već stalo,
Al majka veća bila ne bi nika,
Na kojoj lice ljepše bi se sjalo –
Od tebe blista Božja samo slika;
Jer tebi samoj Bog se pokorava
Na nebu, zemlji – vječna ti je slava.*

(...)

XIV.

*Vijencem slave vjenčana ti glava
Ko Božjoj majki, kraljici u rajju;
Ti blistaš sjajna u nebeskom sjaju,
Jer Božja ti si prva nad sve slava.*

*Što oku našem ljubica je plava,
To ti si, majko, u nebeskom kraju;
Ti krasom svojim kraljica si maju,
Na tebi živa sva krasota spava.*

*Pred našim okom bezdno si čudesna,
Ti skupe Božje nedokučivosti;
Pa tebe samo shvaćaju nebesa,*

*A mi te shvatit ne možemo dosti, -
Jer s koga god te pogledali kraja,
Ljepota tvoja iznad sunca, raja.
(...)*

Ante Jagar

Majki prislatkoj Divici Mariji

*Ne mogu se nasititi,
Od Marije besiditi,
Premda jesam grišnik hudi
I najgori od svih ljudi.*

*Nju hvaliti sve nastojim,
Al se s druge strane bojim
Da joj nisam ugodio,
Jer hvaleć ju slab sam bio.*

*Al pak opet, jer je Mati
Želju ne će neprijati,
Buduć Mater ljubezniva,
Buduć Mater milostiva.*

*Dakle slatka Majko moja,
Stanu svega mog pokoja,*

*Primi dobro srce moje,
Jer ti hvale dat željno je.*

*Željno da te vas svit štuje,
I ljubav ti pokazuje,
Jer za Bogom prva jesi
I uzdanje naše sve si.*

*Ako ti nas ne obraniš,
Ne uščuvaš i sahraniš,
Tko će drugi igda moći
U potrebi nas pomoći?*

*Tebi tvoj Sin sve će dati
Štogod budeš ti pitati,
Jer On znade, kako mati
Imade se poštovati.*

Petar Knežević

LITERATURA

ARAČIĆ, D., Simboličko značenje marioloških dogmi, u: H. G. JURIŠIĆ (ur.), *Zbornik „Ancilla Domini – službenica Gospodnja“ u čast fra Pavla Melade*, Zbornik „Kačić“, sv. XXXII.-XXXIII., Hrvatski mariološki institut, Split, 2000.-2001., str. 96.-266.

Biserje sv. Ante, Svjetlo riječi, Sarajevo, 1993.

ČOVO, S., Uz 150. obljetnicu dogme o Bezgrješnom Začecu BDM, u: *Služba Božja*, 44 (2004.) 4, str. 56.-60.

DENZINGER, H., HÜNERMANN P. (ur.), *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, UPT, Đakovo, 2002.

GALOT, J., *Mariologija. Bog i žena – Marija u spasenjskom djelu*, UPT, Đakovo, 2001.

IKIĆ, N., *Kompendij katoličke pneumatologije, mariologije i eshatologije*, Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2011.

JURICA, N., PETRAČ, B. (ur.), *Duša duše hrvatske*, Biskupski ordinarijat, Mostar, 1988.

JURICA, N., *Bog i hrvatska poezija XX stoljeća*, Alfa, Zagreb, 1991., str.31.-48.

KLAIĆ, B., *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1985.

KORDIĆ, Z. (ur.), *Hrvatske marijanske pjesme*, Gral, Široki Brijeg, 2006.

KOŠIĆ, V., *Marija, Majka Sina Božjega*, KS, Zagreb, 2003.

MALIĆ, D., Šibenska molitva (filološka monografija), u: *Rasprave Instituta za jezik*, knj. 2, JAZU, Zagreb, 1973.; V. ŠTEFANIĆ (ur.), *Hrvatska književnost srednjega vijeka*, str. 374.-376. Također: <http://hjp.novi-liber.hr/?show=povijest&chapter=05-sibenska> (pristup: 26. 5. 2015.).

PAVIČIĆ, N., *Duhovna poezija, recitacije u raznim prigodama*, UPT, Đakovo, 1996.

PERIĆ, R., Marijino materinstvo i majčinstvo Crkve, u: A. REBIĆ (ur.), *Bogorodica u hrvatskom narodu*, Zbornik radova Prvog hrvatskog mariološkog kongresa (Split, 9. i 10. 9. 1976.), KS, Zagreb, 1978., str. 80.-92.

PETRAČ, B., Lik žene u hrvatskoj književnosti, u: *Bogoslovska smotra*, 60 (1991.) 3-4, str. 348.-354.

SCHNEIDER, A., *Mariologija*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2008.

SEKULIĆ, A., Marija u hrvatskoj književnosti nakon Drugoga vatikanskog sabora, u: *Bogoslovska smotra*, 63 (1993.) 1-2, str. 188.-200.

ŠIMUNDŽA, D., Gospa u hrvatskoj književnosti, u: *Crkva u svijetu* 34 (1999.) 3, str. 336.-361.

ŠTEFANIĆ, V. i sur. (ur.), Hrvatska književnost srednjega vijeka, u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, Matica hrvatska i Zora, Zagreb, 1969.

SADRŽAJ

Sažetak.....	1
Summary.....	2
UVOD.....	3
1. MARIJA BOGORODICA.....	7
1.1. Nauk Efeškog koncila.....	7
1.2. Teološki sadržaj dogme.....	8
1.3. Interpretacija izabраниh pjesama.....	10
2. MARIJA ZAUVIJEK DJEVICA.....	18
2.1. Proglašenje dogme o Marijinu trajnom djevičanstvu.....	18
2.2. Teološki sadržaj dogme.....	19
2.3. Interpretacija izabраниh pjesama.....	21
3. MARIJA BEZGRJEŠNO ZAČETA.....	24
3.1. Dogma o Bezgrješnom začecu BDM.....	24
3.2. Teološki sadržaj dogme.....	25
3.3. Interpretacija izabраниh pjesama.....	27
4. MARIJA UZNESENA DUŠOM I TIJELOM NA NEBO.....	32
4.1. Dogma o Marijinu uznesenju.....	32
4.2. Teološki sadržaj dogme.....	33
4.3. Interpretacija izabраниh pjesama.....	34
ZAKLJUČAK.....	41
PRILOZI.....	43
LITERATURA.....	77